

Analýza mediálního pokrytí konfliktu Izrael-Hamás z hlediska dodržení zásad veřejné služby v České televizi v období 7. 10. – 31. 10. 2023 (*Události a Události, komentáře*)

Pro Českou televizi zpracovali:

doc. MgA. Jan Motal, Ph.D.
Mgr. Lucie Čejková
Mgr. et Mgr. Vojtěch Dvořák

Katedra mediálních studií a žurnalistiky,
Fakulta sociálních studií, Masarykova Univerzita,
Brno 2024. Druhá, doplněná verze.

Kontakt: jmotal@mail.muni.cz

Obsah

HLAVNÍ VÝSLEDKY ANALÝZY	3
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	5
2 METODIKA.....	9
3 STATISTICKÁ CHARAKTERISTIKA VZORKU	10
3.1 Medializace	10
3.2 Variabilita mluvčích (aktérů).....	13
3.3 Expresivita (emocionalita) vyjádření.....	28
4 JAZYKOVÁ ANALÝZA.....	30
5 OBRAZOVÁ A SKLADEBNÁ ANALÝZA.....	36
DOPORUČENÍ.....	41

Následující text je druhou verzí analýzy pro ČT, jenž byl na žádost instituce doplněn o podrobnější statistické informace k variabilitě aktérů podle pořadů a upřesnění. Obecné závěry analýzy se však v této verzi neliší od té předešlé, odevzdané ve formě draftu 30. 12. 2023 a ve finální podobě 15. 1. 2024.

Hlavní výsledky analýzy

- Většinu prostoru z hlediska času získali v celku vysílání *Událostí a Událostí, komentářů* čeští vládní politici, z hlediska frekvence pak český premiér spolu s premiérem izraelským a prezidentem Spojených států amerických (a to především ve zpravodajském materiálu).
- Opozice se z hlediska celkového časového profilu měla možnost vyjadřovat k tématu výrazně méně (10,58 %) než politici z vládních stran (31,41 %).
- Jsou patrné rozdíly ve zpravodajství a publicistice, přičemž ve zpravodajském materiálu variabilita mluvčích z hlediska typu větší.
- Největší prostor zaujímalý výpovědi novinářů ČT, což souvisí s principy zpravodajských a publicistických žánrů. Rámování a interpretace události, včetně např. reprezentace dopadů na civilní obyvatelstvo tedy bylo především prostřednictvím jejich vyjádření.
- Novináři ČT se z hlediska expresivity (emoce, senzačnost) ve většině případů vyjadřovali neutrálně.
- Za dehumanizující považujeme omezený prostor pro autentické výpovědi lidí zasažených konfliktem v Palestině (osobní příběhy civilistů) i omezený hlas Palestinců, který by uváděl do širších souvislostí podmínky a okolnosti konfliktu z dlouhodobého hlediska (v publicistice). Zástupci lidí zasažených konfliktem z Palestiny byli většinou prezentováni formou krátkých výpovědí z ulice, jenž kontrastoval s prostorem pro prezentaci osobního příběhu, který dostávaly oběti z Izraele (např. *Události* 8. 10., 13. 10. aj.).
- S tím souvisí i výrazně binární rámování konfliktu. Toto pojetí je charakteristické výraznou redukcí dějinného kontextu a souvislostí konfliktu, stejně jako zjednodušujícími stereotypy spojujícími problematizaci izraelské reakce se souhlasem s násilím a terorismem (např. používání označování „propalestinské demonstrace“, jež v kontextu tropu „palestinští militanti“ nebo „ozbrojení Palestinci“ naturalizuje představu, že podpora potřeb palestinského obyvatelstva znamená schvalování zločinů a násilí). Tento přístup může ovlivnit veřejnou diskuzi v tom, že znesnadňuje kritiku a analýzu postupu Izraele a dějinných souvislostí událostí, protože takovou kritiku a priori staví do pozice obhajoby násilí (anebo doslova „odmítá“ diskuzi o možných chybách Izraele, viz vyjádření Jakuba Železného k Janě Černochové v *Událostech, komentářích* z 19. 10. 2023).
- Ve vizuálním materiálu se objevovaly záběry s explicitním vyobrazením lidského utrpení, jejichž relevance je problematická a přesahuje cíle informování veřejnosti směrem k dramatickosti a senzačnosti. Šokující záběry nebo explicitní výpovědi (např. dobrovolníků z organizace ZAKA) sice vysílala i světová média, avšak považujeme za

nutné v médiu veřejné služby s nimi pracovat obezřetně vzhledem k výraznému emocionálnímu účinku, který mají.

- Některé materiály rovněž nebyly dostatečně označené co do zdroje a identifikace místa, které zobrazovaly (především v tzv. montážích v *Událostech*; např. ilustrační záběry ve studiu v *Událostech* 8. 10. – místo, montáž záběrů v *Událostech* 7. 10. – zdroj, ve stejném vydání pak ilustrační záběry ve čtené zprávě „Aktuální situace v Izraeli“ aj.), což mohlo působit na diváky matoucím způsobem.

1 Teoretická východiska

Hodnocení a analýza výkonu médií z hlediska veřejné služby je spojena s koncepty veřejného prostoru či veřejné sféry, které implikují především *otevřenost, přístupnost a kolektivitu*. V takovém případě legitimizuje jednání médií *veřejný zájem*, který se sice nevyčerpává v ideji veřejné služby, ale výrazně se s ní překrývá.¹ V užším významu tedy veřejná služba jako výraz veřejného zájmu vyjadřuje především prospěch pro společnost nad rámec prostého tržního zájmu. Denis McQuail charakterizoval základní kategorie pro hodnocení médií ve vztahu k veřejnému zájmu z hlediska *svobody, spravedlnosti/rovnosti a řádu/solidarity*.² Z tohoto hlediska média mají chránit nejen svobodou svou, ale i svobodu a integritu individua jako nezbytnou hodnotu svobodné společnosti, založené na lidské důstojnosti; rovnost a spravedlnost lidí v takové společnosti a přispívat k udržení soudržnosti a solidarity individuí. To je ostatně vtěleno i v Kodexu České televize, který v preambuli ukládá instituci přispívat k soudržnosti společnosti a integraci jednotlivců, skupin a společenství a aktivně vystupovat proti rozdělování a segregaci, vytvářet fórum pro svobodnou diskuzi s nejširším možným spektrem názorů a hledisek, dbát na pluralitu, otevřenost, nestrannost, nezávislost atd. Klíčovou hodnotou je *lidská důstojnost*, která je ostatně i podstatnou hodnotou demokratického řádu. S tím souvisí hodnoty tolerance a kritického myšlení.³ Z normativního hlediska je Česká televize zavázána humanistické tradici a „respektu k lidské důstojnosti založeném na úctě k veškerým projevům existence.“⁴

Média však pouze pasivně neodráží realitu, ale aktivně ji konstruují. Od ideje „objektivního“ otisku skutečnosti v tisku bylo upuštěno ve prospěch komplexního pojetí vztahu médií a reality a poznání, že nelze dojít naprosto bezrozporné intersubjektivní shody na tom, „co se stalo.“⁵ S tím souvisí i nemožnost úplného dodržení imperativu oddělení názorů a faktů, protože již selekce zpráv a jejich kompozice podléhají postojům žurnalistů a média (implicitně tím, jak jsou zprávy komponovány, umístěny atd., explicitně pak směřováním faktických a hodnotících výroků). Vnímání daných jevů tedy determinují hodnotové struktury média a novinářů v něm pracujících, což nelze považovat za a priori negativní jev, neboť je nevyhnutelný.⁶

¹ Denis McQuail, *Media Performance*. London: Sage, 1992, s. 3.

² Tamtéž, s. 67.

³ *Kodex České televize*. Praha. Česká televize, 2003, s. 3–5.

⁴ Tamtéž, s. 5.

⁵ Michael Kunczik, *Základy masové komunikace*. Praha: Karolinum, 1995, s. 124–125.

⁶ Tamtéž, s. 128–131.

Zároveň však jde o prostředek reprodukce a naturalizace určitého reduktivního pohledu na svět, který jde nutně proti výše uvedeným cílům média veřejné služby (otevřenost, pluralita). Vyvažování hodnotové struktury zpravodajství (jež budeme dále nazývat pojmem *ideologie*) a otevřenosti, vyváženosti a plurality je z našeho hlediska komplexní, náročnou a podstatnou složkou veřejné služby, jak je definována v Kodexu České televize i v odborné literatuře. Novináři operují s jazykem, obrazem a narativy, které vždy vyjadřují určité mocenské vztahy, pomáhají je ustanovit a prostřednictvím jazyka uskutečňují sociální kontrolu.⁷ Využitím tzv. binárních opozic konstruuji a reprodukuji sociální hierarchie, které mohou jednak sloužit k integraci a stabilizaci společnosti, ale zároveň k narušování principů svobody (lidské důstojnosti) a spravedlnosti. Z tohoto hlediska jazyk umožňuje učinit svět smysluplným tím, že vytváří opozice jazykově *vnějších skutečností*, které proti sobě staví protichůdné entity (jako je dobro a zlo, demokracie a totalita, násilí a mír). Zpravodajství tak přispívá k rozdělování lidského společenství na politicky nebo sociálně definované skupiny „oni“, charakterizované negativně, a pozitivně nebo neutrálně pojímané skupiny „my“.⁸ S tím souvisí i volba specifického *tematického stylu*, tedy tematické selekce (a kompozice témat) v určité situaci.⁹ Zpravodajství tak nutně přispívá jak k integraci, tak k rozdělování, jak ke sjednocování, tak k odlišování.

Následující analýza adaptuje kvantitativní (obsahová frekvenční analýza) a kvalitativní (jazyková, obrazová a kompoziční analýza) prostředky k tomu, aby na vybraném vzorku sledovala proporcionalitu použití zpravodajských nástrojů při pokrývání (či medializaci – používáme tento pojem pro označení komplexu mediálních nástrojů uvádějících, reprezentujících a rámujičích určitou událost v mediální komunikaci v určitém čase a intenzitě) tématu konfliktu Izrael–Hamás v návaznosti na útok Hamásu na Izrael 7. 10. 2023. Z tohoto hlediska vycházíme teoreticky i metodologicky z výše uvedení konceptualizace zpravodajství jako diskurzivní praxe v návaznosti na kritické analytické přístupy Normana Fairclougha, Teuna A. van Dijka či Jamese Paula Geeho.¹⁰ Vzhledem k tomu rozumíme jazyku i principům zpravodajství v rámci *pragmatického* pojetí čili chápeme výpovědi jako aktivní konstrukci společenských vztahů, nikoliv pouze jejich pasivní odraz. Kvalitativní analýza tedy používá metody diskurzivní analýzy, zaměřené především na diskurzivní formace budované jazykovými, obrazovými, ale i narativními (skladebnými) prostředky.

⁷ Norman Fairclough, *Language and Power*. London – New York: Longman, 1989.

⁸ Teun A. van Dijk, *News as Discourse*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 1988, s. 71.

⁹ Tamtéž, s. 73.

¹⁰ James Paul Gee, *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*. London – New York: Routledge, 1999.

Vrátíme-li se k normativním východiskům média veřejné služby nastíněným výše, bude následující analýza vycházet z předpokladu, že žádoucí je co nejvíce otevřený, komplexní, diferencovaný a lidskou důstojnost podporující způsob reprezentace událostí, přičemž čím omezenější, reduktivnější a homogennější bude, tím více jej budeme pojímat jako odporující zásadám veřejné služby. S požadavkem respektu k lidské důstojnosti souvisí i požadavek nevytvářet takové obsahy, které by zobrazovaly utrpení, smrt nebo násilí narušující lidskou důstojnost pro senzační či dramatizační cíle; ospravedlnitelné je využití takových materiálů pouze v míře nezbytné pro relevantní informování.

V analýze adaptujeme koncept *dehumanizace* jakožto dvojího způsobu upírání osobám nebo skupinám osob jejich lidských vlastností (a tedy narušování principu lidské důstojnosti): a) „animalistická“ forma dehumanizace, která prezentuje lidi jako necivilizované, nezkrotné, zvířecí bytosti zbavené vyšších humánních citů, b) „mechanistická“ podoba, která transformuje lidi do obrazů strojů, mašin, automatů.¹¹ Jak vyplývá z výzkumů např. Alberta Bandury, dehumanizace či neutrální (věcný) přístup k druhým může vést k morálnímu vyvázání, tedy agresivitě či ospravedlnění nelidského jednání k dehumanizovaným či zvěcněným druhým.¹² Proto považujeme dehumanizaci, tedy upírání prostoru pro projevení autentických lidských vlastností některé ze skupin lidí, za výrazný zásah do lidské důstojnosti a integrity, posilující rozdělování společnosti a nabourávající principy svobody, rovnosti, spravedlnosti a solidarity.

¹¹ Nick Haslam, Dehumanization: An Integrative Review. *Personality and Social Psychology Review*, 10(3), 2006, s. 252–264.

¹² Albert Bandura – Bill Underwood – Michael E. Fromson, Disinhibition of aggression through diffusion of responsibility and dehumanization of victims. *Journal of Research in Personality*, 9(4), 1975, s. 253–269.

Poznámka ke kontextu: Izraelsko-palestinský konflikt je v pozornosti mediálních studií a sociologie médií již dlouhou dobu a výzkum reprezentace blízkovýchodních událostí v západních médiích má dlouhou tradici. Považujeme za důležité na tuto skutečnost upozornit a umožnit tak čtenářům analýzy vztáhnout její výsledky ke stavu bádání, jež je k dispozici. Stručně jej proto představujeme zde ve formě rámcového (nevyčerpávajícího) přehledu.

I když se způsob zpravodajského pokrývání izraelsko-palestinského konfliktu proměňuje, dostupné studie spíše poukazují na to, že média mají v globálním měřítku tendenci zobrazovat Izrael jako aktéra, který je v právu a je obětí konfliktu, v němž Palestinci působí jako teroristé – pozoruhodnou výjimkou je první intifáda (1987–1993), v níž byl konflikt médií rámován obráceně (Sahin, 2017). Obecně média přebírají rámce obviňování v konfliktu od strany, se kterou sdílí kulturní blízkost (Friedman – Herfroy-Mischler, 2020); média prokazují etnocentrismus a dehumanizují zástupce protistrany (Doufesh – Briel, 2021). Dov Shinar upozorňuje, že podstatnou chybou médií je redukce konfliktu na otázky míru a násilí, namísto toho, aby žurnalisté předkládali komplexní obraz kulturních podmínek a souvislostí a umožňovaly nahlížet na mírový proces realisticky. Pozoruhodné je, že americká média (New York Times) vykazovala více proizraelský postoj než některá izraelská (Ha'arec) (Viser, 2003). V knize *Pens and Swords* Marda Dunskey analyzuje, jak americká média přebírají „washingtonský konsenzus“ a jen zřídka exponují a problematizují vliv americké politiky na konflikt. Významný vliv na způsob pokrývání konfliktu tedy mají členové domácích elit, na které mohou média citlivě reagovat, a dokonce přerámovat válečné zpravodajství na mírovou žurnalistiku (Bhowmik – Fisher, 2023). Jelikož existuje evidence o tom, že v rámci globálního kontextu dochází ke konvergenci zpravodajství o Izraeli a Palestině (Baden – Tenneboim-Weinblatt, 2017), lze i studie zahraničního zpravodajství považovat za významné pro interpretaci českých médií. Minimálně v tom, že čeští novináři mohou zrcadlit mezinárodní způsob pokrývání včetně skrytých předpokladů. Je nicméně potřeba dodat, že evropský zpravodajský kontext se od toho amerického liší a prokazuje větší diverzifikaci obrazu Izraele v evropských médiích, a to především v souvislosti s veřejným míněním, které se pod vlivem izraelských vojenských akcí a jejich důsledků na přelomu tisíciletí stalo výrazně kritické k Izraeli (Segev – Miesch, 2011). Svoji roli také hrají odlišné metodologie a kulturní zakotvení novinářů hodnotících zpravodajský materiál. Lisa Thomas např. tomu ve výzkumu zpravodajství BBC 1 a Channel 4 dokládá, že médium veřejnoprávní stanice má tendenci přejímat oficiální narativy izraelské vlády a upozadovat palestinský pohled.

Výzkum ukazuje, že Izrael oproti Palestině svoji veřejnou komunikaci výrazně modeluje podle potřeb médií (Tasserón – Lawson, 2022), aby legitimizoval vojenské operace proti Palestincům. Pozoruhodné je, že se tento efekt projevuje např. i v tom, jak izraelská vláda komunikuje statistiky. Izrael se dokonce v některých svých vojenských rozhodnutích v minulosti přímo řídil situací v amerických médiích a využil jejich strategií nastolování agendy ve svůj prospěch (Durante – Zhuravskaya, 2018). Dostupné jsou i psychologické, experimentální studie, které např. ukazují, že příjemci mediálních obsahů stránek Palestince nebo Izraeli mají tendenci vnímat zpravodajství jako zaujaté ve prospěch druhé strany (Roger – Shelly, 1994).

Z dostupného výzkumu vyplývá, že čeští novináři by si měli být vědomi potenciálních předpokladů a etnocentrismu, které je mohou vést k tomu stranit kulturně bližšímu Izraeli, a měli by rovněž kriticky přistupovat jak k mezinárodnímu (zvláště americkému) zpravodajství, tak si být i vědomi vlivu, který na něj mají elity a izraelská vláda, jež aktivně využívá média a komunikaci s nimi v prosazování svých zájmů vojenskou cestou. Rovněž je potřeba chápat, že výrazně polarizovaný konflikt vnímají příjemci citlivěji a mohou být k médiím více kritičtí.

Literatura (v pořadí citace): Murat Sahin, An Examination of Academic Studies Covering Israel Palestine Conflict Over Its Reflections Through Media. *Online Journal of Communication and Media Technologies*, 7(1), 2017, 1–14; Elie Friedman – Alexandra Herfroy-Mischler, The Media Framing of Blame Agency in Asymmetric Conflict: Who is Blaming Whom for the 2014 Israeli-Palestinian Peace Negotiations Failure? *Journalism Studies*, 21(13), 1873–1892; M. Viser, Attempted Objectivity: An analysis of the New York Times and Ha'aretz and their portrayals of the Palestinian-Israeli conflict. *Harvard International Journal of Press-Politics*, 8(4), 2003, 114–120; Marda Dunskey, *Pens and Swords: How the American Mainstream Media Report the Israeli-Palestinian Conflict*. Columbia University Press, 2008; Sima Bhowmik – Jolene Fisher, Investigation of CNN's Coverage from a Peace Journalism Perspective. *Media, Culture & Society*, 45(5), 1019–1035; Belal Doufesh – Holger Briel, Ethnocentrism in Conflict News Coverage: A Multimodal Framing Analysis of the 2018 Gaza Protests in *The Times of Israel* and *Al Jazeera*. *International Journal of Communication*, 15, 2021, 4230–4251; Dov Shinar, The Peace Process in Cultural Conflict: The Role of the Media. *Conflict and Communication*, 2(1), 2003; Elad Segev – Regula Miesch, A Systematic Procedure for Detecting News Biases: The Case of Israel in European News Sites. *International Journal of Communication*, 5, 2011, 1947–1966; Lisa Thomas, Reconstructions of „Reality“? The coverage of the Gaza withdrawal in the British media. *Journalism Studies*, 12(4), 2011, 522–538; Michael Tasserón – Brendan Lawson, Legitimizing Military Action Through Statistics and Discourse in the 2014 IDF Assault on Gaza. *Media War and Conflict*, 15(2), 238–256; Ruben Durante – Ekaterina Zhuravskaya, Attack When the World Is Not Watching? US News and the Israeli-Palestinian Conflict. *Journal of Political Economy*, 126(3), 1085–1133; Christian Baden – Keren Tenenboim-Weinblatt, Convergent News? A Longitudinal Study of Similarity and Dissimilarity in the Domestic and Global Coverage of the Israeli-Palestinian Conflict. *Journal of Communication*, 67(1), 2017, 1–25; Roger Ginger-Sorolla – Shelly Chaiken, The Causes of Hostile Media Judgments. *Journal of Experimental Social Psychology*, 30(2), 1994, 165–180.

2 Metodika

Celkem bylo analyzováno 999 jednotek (výpovědí) o celkové délce 10 hodin a 26 minut (průměrná délka výpovědi byla 37,6 sekund, medián 13 sekund, maximum 716 sekund) z vybraných částí pořadů *Události a Události, komentáře*¹³ z rozmezí od 7. 10. 2023 do 31. 10. 2023. Tyto části vycházely z dodaného datového souboru založeného na příspěvcích obsahujících zmínku o Izraeli, přičemž z původního souboru byly vyloučeny tři příspěvky, které neměly žádnou souvislost s analyzovaným tématem (10. příspěvek z *Událostí* 11. 10. 2023, 30. příspěvek z *Událostí* 12. 10. 2023, 11. příspěvek z *Událostí* 25. 10. 2023) a v dalších čtyřech případech (2. příspěvek z *Událostí* 13. 10. 2023, 9. příspěvek z 21. 10. 2023, 14. příspěvek z *Událostí* 31. 10. 2023, 1. příspěvek z *Událostí, komentářů* 23. 10. 2023, 4. příspěvek z *Událostí, komentářů* 30. 10. 2023 a 2. příspěvek z *Událostí, komentářů* 31. 10. 2023) byly zahrnuty pouze ty výpovědi z celku příspěvku, které se přímo týkaly analyzovaného tématu nebo obsahovaly přímé reakce na takovou výpověď.

Tak jsme získali popsání vzorek pro analýzu, jehož základní popisné charakteristiky ve vztahu k základním sledovaným indikátorům popisujeme níže. Kódován byl záznam v podobě, v jaké je uložen v on-line veřejném archivu na iVysílání třemi kodéry, a to následujícím způsobem: a) nejprve bylo provedeno kódování testovací části vzorku, na níž byla testována jak interkodérská spolehlivost (reliabilita), tak adekvátnost zvolených kategorií (validita); b) následně kodéři samostatně kodovali každý třetinu vzorku; c) při společné reflexi výsledků kódování byly některé kategorie upřesněny a některé části vzorku překódovány pro zvýšení reliability analýzy.

Při kódování byla použita kvantitativní kritéria, umožňující popsat vzorek z hlediska jeho variability a míry expresivity. Z celkového vzorku byly potom vybrány zvláště problematické jevy jazykové a obrazové pro kvalitativní část, kde jsou na typických příkladech demonstrovány pro vystižení struktury a interpretačního kontextu výpovědí. Kvalitativní část tedy nemá charakter reprezentativní obsahové analýzy, ale výběrové analýzy diskurzivních formací. Celkově se tak analýza skládá z *obsahové analýzy* zaměřené na variabilitu, *jazykové analýzy* výpovědí novinářů a moderátorů České televize a *obrazové a skladebné analýzy* zabývající se vizuálním kontextem výpovědí a kompozicí příspěvků.

¹³ Metodicky slučujeme *Události a Události, komentáře* do jednoho datasetu, protože je pojmáme jako zpravodajskou a návaznou publicistickou relaci rozvíjející témata zpravodajské relace. V následující části, kde se věnujeme charakteristice medializace tématu, odůvodňujeme tuto volbu.

3 Statistická charakteristika vzorku

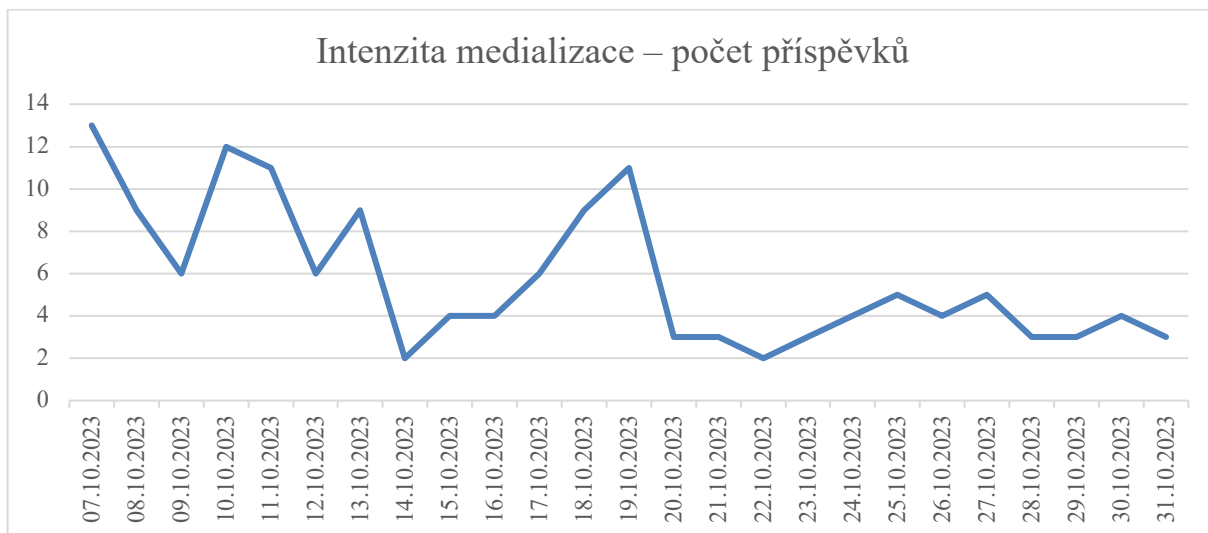
Obsahová analýza je kvantitativní metodou umožňující poskytnout odpovědi na otázky související s množstvím či mírou sledovaných jevů a jejich případné srovnání. Vzhledem k povaze vzorku a zadání analýzy jsme se soustředili především na tyto aspekty výpovědi:

- a) Variabilitu aktérů, kteří se k tématu vyjadřují
- b) Jejich typ a příslušnost
- c) Prostor (charakterizovaný stopáží výpovědi), jenž jednotliví aktéři v celku zaujímají
- d) Míru expresivity jejich vyjádření

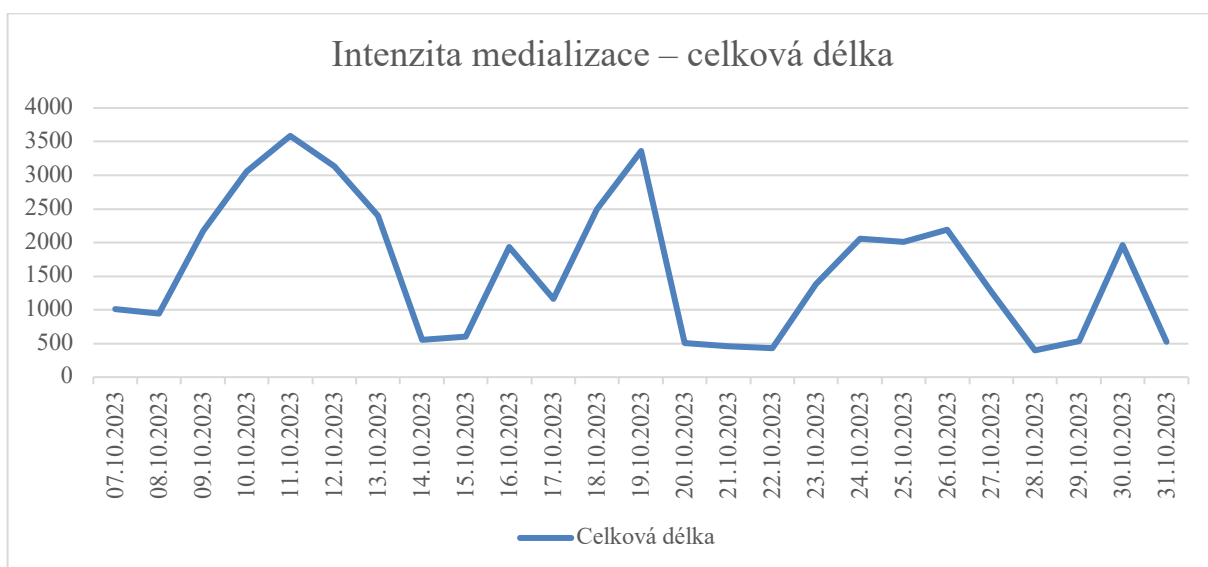
3.1 Medializace

Pro interpretaci následujících grafů je potřeba vzít v úvahu časovou souslednost událostí. Ty začaly – jako následek dlouhodobého konfliktu mezi Izraelem a Palestinou – 7. října 2023 útokem Hamásu na vojenské i civilní cíle v Izraeli, Izrael v odvetě podnikl letecký útok na Palestinu. Následující den byl v Izraeli vyhlášen válečný stav. V pondělí 9. října byla vyhlášena „totální blokáda“ Gazy, ve středu 11. září Izrael ohlásil záměr pozemní operace. Ve čtvrtek 12. října byl Izrael ostřelován ze Sýrie, na což armáda reagovala protiútokem. V pátek 13. října vstoupily jednotky IDF do Gazy. Následovala další eskalace konfliktu, včetně přesunu americké letadlové lodi do oblasti. V úterý 17. října došlo k výbuchu na parkovišti nemocnice Al-Ahlí Arabi, po prvotních spekulacích IDF dodal evidenci, že to bylo následkem použití rakety Palestinského islámského džihádu. V pátek 20. října měly jednotky IDF získat povolení k zahájení pozemní operace. V sobotu 21. října byli propuštěni první rukojmí Hamásu. Ve středu 25. října vyzvali představitelé EU, OSN, Velké Británie či Austrálie k humanitárním pauzám a premiér Petr Fiala navštívil Izrael.

Z následujících grafů je patrné, že v mediálním pokrytí tématu lze rozeznat tři celky s výrazným zvýšením medializace. Jde zvláště o první dny po útoku (8. – 13. října), které bezprostředně reflektují událost, reakci Izraele i aktivistů v Evropě (demonstrace v evropských městech). K dalšímu nárůstu pokrytí dochází s vrcholem 19. října (období 15. – 19. října), kdy konflikt eskaloval, ale především 17. října došlo k výbuchu v nemocnici Al-Ahlí Arabi, z níž byl původně obviněn Izrael. Další nárůst medializace se nachází v období 22. – 27. října, který odráží mezinárodní diplomatická jednání v důsledku pozemní operace i návštěvu českého premiéra Petra Fialy v Izraeli.

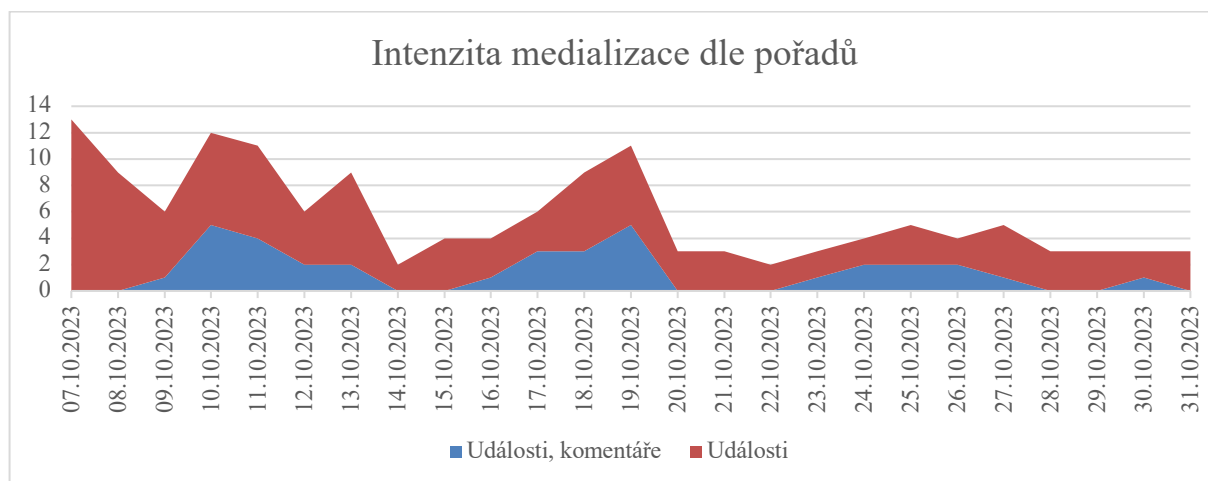

Graf 1 – celkový počet analyzovaných příspěvků dle data (intenzita medializace)

Graf 2 – celková délka analyzovaných příspěvků dle data (intenzita medializace)

Jak je patrné z následujícího grafu, přítomnost tématu v Událostech, komentářích kopíruje medializaci v Událostech; to mimo jiné opravňuje náš další postup v analýze sjednotit příspěvky v těchto pořadech do jednoho datasetu, který podrobujeme souhrnné analýze. Na jednu stranu tak očekávatelně publicistická relace doplňuje a rozvíjí témata z hlavního zpravodajského pořadu, na straně druhé lze říci, že s drobnými výchyly oba pořady přispívají k medializaci tématu podobně, z hlediska prostoru, který událostem věnují.

Graf 3 – Podíl obou relací na intenzitě medializace (počet příspěvků)

Zároveň je z těchto dat patrné, že s postupem času dochází ke snížení míry medializace událostí, což lze připočíst časovému odstupu od útoku a odpovídá to logice zpravodajského pokrývání významných globálních témat. Zatímco mediální pokrytí v prvních dnech má charakter *bezprostředních zpráv* (spot news), ty se postupně proměňují ve *vyvíjející se zprávy* (developing news). V druhé polovině sledovaného období je patrné, že konflikt je ve zpravodajství a publicistice přítomen jako *průběžná zpráva* (continuing news) odhalující další a další navazující události, ale již mizí efekt bezprostřednosti. Typickým projevem této transformace je zařazování příspěvků typu *soft news* s volnějším vztahem k tématu (například příběh přeživší holokaustu), anebo pouze volnější tematické navazování částí příspěvků na odlišné téma (například v rozhovoru s Tomášem Halíkem k příležitosti udělení státní ceny).¹⁴ Zároveň je ale potřeba upozornit, že právě s dalším vývojem konfliktu se zvyšovala míra dopadů na civilní obyvatelstvo v Palestině, zvyšovaly se útoky na Palestince i na Západním břehu a rapidně se začala zhoršovat humanitární situace v Gaze spolu se zvyšováním civilních obětí pozemní operace IDF. Z tohoto hlediska je potřeba snížení míry medializace tématu považovat sice z hlediska zpravodajské logiky za pochopitelné, ale potenciálně snižuje míru pozornosti, která může být věnována negativním důsledkům postupu Izraele a snižuje se prostor, který může být věnovat i obětem a dopadům na civilisty v Palestině. Mediální logika zde pracuje „proti“ logice vývoje události tak, že vytváří rámec posilující především status oběti izraelských civilistů, s opadnutím mediálního zájmu s časovým odstupem od útoku Hamásu zároveň dochází k nebezpečnému synergickému efektu zbezvýznamnění civilních obětí konfliktu v Palestině. Zároveň se snižuje prostor pro analytickou reflexi události i reakce Izraele. To snižuje míru komplexního porozumění reality.

¹⁴ K typologii zpráv viz např. Tomáš Trampota, *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006, s. 30–32.

3.2 Variabilita mluvčích (aktérů)

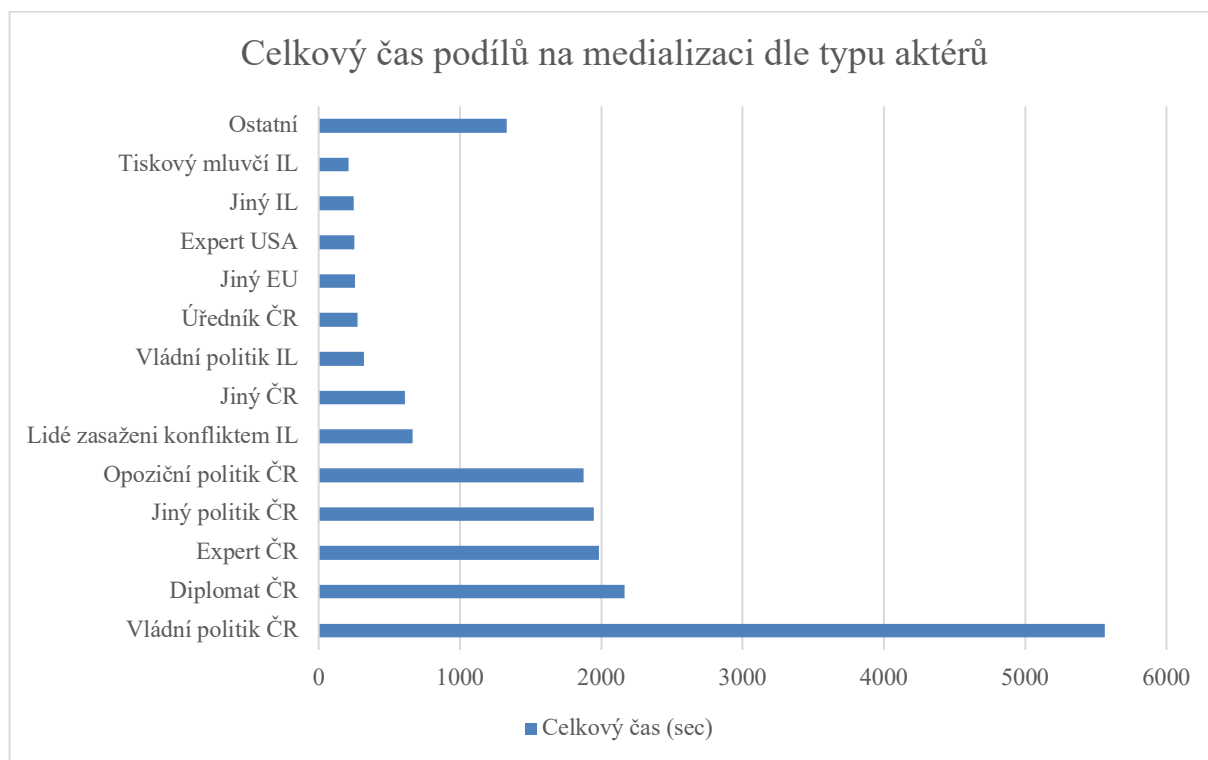
V následující analýze jsme se soustředili na variabilitu mluvčích jak podle prostoru, který ve vysílání dostali (stopáž), tak podle frekvence. Sledovali jsme kritéria příslušnosti (čili z pozice jakého státu mluvčí hovoří / který stát zastupuje) i typu aktéra. Zde jsme rozlišovali vládní politiky (čili všechny členy politických stran, které mají podíl na exekutivní moci, a to včetně prezidenta, který sice není součástí vlády, ale má exekutivní funkci), opoziční politiky (členy opozičních politických stran) a jiné politiky (členy jiných politických stran, bývalé politiky apod.), lidi zasažené konfliktem (oběti, jejich příbuzné, lidi, kteří pocítují důsledky konfliktu) a další kategorie.

V celkovém čase jeho **52,9 %** příslušelo výpovědím novinářům České televize, což je vzhledem k pravidlům sledovaných žánrů (zpravodajství, publicistika) očekávatelné.

Následující statistika ukazuje variabilitu aktérů podle typu a příslušnosti ve zbylých **47,1 %** časového prostoru vzorku.

Typ aktéra	Příslušnost	Celkový čas (sec)	Podíl v celku vzorku	Podíl v části vzorku bez novinářů ČT
Vládní politik	Česko	5562	14,81%	31,41%
Diplomat	Česko	2166	5,77%	12,23%
Expert	Česko	1985	5,29%	11,21%
Jiný politik	Česko	1948	5,19%	11%
Opoziční politik	Česko	1874	4,99%	10,58%
Lidé zasažení konfliktem	Izrael	664	1,77%	3,75%
Jiný	Česko	612	1,63%	3,46%
Vládní politik	Izrael	320	0,85%	1,81%
Úředník	Česko	274	0,73%	1,55%
Jiný	EU	257	0,68%	1,45%
Expert	USA	254	0,68%	1,43%
Jiný	Izrael	250	0,67%	1,41%
Tiskový mluvčí	Izrael	212	0,56%	1,2%
Ostatní		1329	3,52%	7,51%

Tabulka 1 – Podíl aktérů dle jejich typu na celkovém čase.

Graf 4 – Podíl aktérů dle jejich typu na celkovém čase.

Jak je patrné z tabulky č. 1, k tématu se v roli hostů vyjadřovali většinou v celku materiálu čeští politici a experti (zvláště univerzitní), přičemž převažovali politici z vládních stran a jiní než vládní či opoziční politici (např. bývalí členové vlády atd.). Výrazný prostor rovněž dostávali čeští diplomaté (do této kategorie zahrnujeme zástupce Ministerstva zahraničních věcí a českých zahraničních úřadů včetně českého zástupce při NATO). Poslední kategorií, kterou lze považovat za významnou z hlediska její přítomnosti v celku aktérů přítomných ve vzorku mimo novináře ČT, jsou lidé zasažení konfliktem z Izraele (především oběti, jejich příbuzní apod.) a rozmanitá skupina jiných českých aktérů (např. veřejní intelektuálové jako Tomáš Halík, zástupci zbrojařských firem apod.). Ostatní kategorie lze považovat z hlediska celku za *méně významné*, a to proto, že se na čase celku vzorku podílejí každá méně než jedním procentem, na části vzorku bez novinářů ČT pak méně než dvěma procenty.

V tom se však projevuje i odlišný žánrový charakter *Událostí* a *Událostí, komentářů*. Je patrné, že variabilita aktérů a přítomnost lidí z Palestiny je větší ve zpravodajství, méně již v publicistice. Následující tabulka ukazuje variabilitu aktérů podle jednotlivých pořadů.

Vyplývá z ní, že v *Událostech* většinu prostoru získali (mimo novinářů ČT) vládní politici z Česka i Izraele, ale rovněž lidé zasažení konfliktem či oběti a jejich příbuzní z Izraele a Česka. V *Událostech, komentářích* potom jsou lidé zasažení konfliktem upozaděni a většinu času získávají vedle politiků i experti, což způsobuje vzhledem k formátu pořadu celkovou převahu těchto aktérů v tabulce výše (č. 1). Tato skutečnost opět odpovídá žánrové

charakteristice *Událostí, komentářů*, které jsou založeny především na rozhovorech a zpravodajský obsah reportážního charakteru je upozaděn. Zpravodajství umožňuje poskytnout jen omezený prostor pro výpovědi lidí, a proto je nepřítomnost perspektivy lidí z Palestiny v publicistickém materiálu z našeho hlediska problematická.

UDÁLOSTI				
Typ aktéra	Příslušnost	Celkový čas (s)	Podíl v celku vzorku	Podíl bez novinářů ČT
Novinář ČT	Česko	11542	71,68%	
Vládní politik	Česko	569	3,53%	12,48%
Lidé zasaženi konfliktem (oběti)	Izrael	501	3,11%	10,99%
Diplomat	Česko	384	2,38%	8,42%
Vládní politik	Izrael	257	1,60%	5,64%
Lidé zasaženi konfliktem (oběti)	Česko	176	1,09%	3,86%
Tiskový mluvčí	Izrael	172	1,07%	3,77%
Lidé zasaženi konfliktem (oběti)	Palestina	145	0,90%	3,18%
Vládní politik	EU	123	0,76%	2,70%
Opoziční politik	Česko	98	0,61%	2,15%
Vládní politik	USA	93	0,58%	2,04%
Vládní politik	Ostatní svět	61	0,38%	1,34%
Voják	Izrael	61	0,38%	1,34%
Tiskový mluvčí	Česko	50	0,31%	1,10%
Expert	Česko	48	0,30%	1,05%
Lidé zasaženi konfliktem (oběti)	EU	48	0,30%	1,05%
Ostatní		742	4,61%	16,27%
UDÁLOSTI, KOMENTÁŘE				
Typ aktéra	Příslušnost	Celkový čas (s)	Podíl v celku vzorku	Podíl bez novinářů ČT
Novinář ČT	Česko	8310	34,29%	
Vládní politik	Česko	4993	20,60%	31,35%
Jiný politik	Česko	1948	8,04%	12,23%
Expert	Česko	1937	7,99%	12,16%
Diplomat	Česko	1782	7,35%	11,19%
Opoziční politik	Česko	1776	7,33%	11,15%
Úředník	Česko	274	1,13%	1,72%
Expert	USA	254	1,05%	1,59%
Jiný	EU	207	0,85%	1,30%
Lidé zasaženi konfliktem (oběti)	Izrael	163	0,67%	1,02%
Ostatní		850	3,51%	5,34%

Tabulka 2 – Variabilita aktérů podle pořadí

Lidé zasaženi konfliktem z Palestiny se na celku z hlediska času podíleli pouze 0,41 %, resp. 0,87 % na části vzorku bez novinářů ČT a jejich výpovědi souhrnně představovaly pouze 154 sekund (čili 2:34 minut); v *Událostech* pak tento podíl činí 3,18 % (proti 10,99 % obětí konfliktu z Izraele). Naprosto marginální byli jiní zástupci Palestiny (mimo zástupců ozbrojeného křídla Hamásu), jako aktivisté, tiskoví mluvčí nebo vládní politici – dohromady zástupci Palestiny představovali pouze 0,46 % celku vzorku, resp. 1 % části vzorku bez novinářů ČT (viz tabulka 3).

Typ aktéra	Příslušnost	Celkový čas (sec)	Podíl v celku vzorku	Bez novinářů ČT
Lidé zasaženi konfliktem	Palestina	154	0,41%	0,87%
Jiný	Palestina	7	0,02%	0,04%
Aktivista	Palestina	5	0,01%	0,03%
Tiskový mluvčí	Palestina	5	0,01%	0,03%
Vládní politik	Palestina	5	0,01%	0,03%

Tabulka 3 – Podíl výpovědí palestinských aktérů na stopáži vzorku

Události				
Typ aktéra	Příslušnost	Celkový čas (sec)	Podíl v celku vzorku	Bez novinářů ČT
Lidé zasaženi konfliktem	Palestina	145	0,90%	3,18%
Jiný	Palestina	7	0,04%	0,15%
Aktivista	Palestina	5	0,03%	0,11%
Tiskový mluvčí	Palestina	5	0,03%	0,11%
Vládní politik	Palestina	5	0,03%	0,11%
Události, komentáře				
Typ aktéra	Příslušnost	Celkový čas (sec)	Podíl v celku vzorku	Bez novinářů ČT
Lidé zasaženi konfliktem	Palestina	9	0,04%	0,06%

Tabulka 4 – Podíl výpovědí palestinských aktérů na stopáži vzorku podle pořadí

Z výše uvedeného lze konstatovat, že variabilita aktérů z hlediska jejich příslušnosti a typu byla omezená a většinu vysílacího prostoru v sledovaných pořadech zaujímali zástupci české politické scény, a v rozhovorech (publicistika) potom mimo politiků zástupci diplomacie a experti. V *Událostech* z lidí zasažených konfliktem výrazně převažovali lidé z Izraele, v *Událostech, komentářích* byl obětí a lidem, kterých se konflikt přímo týká, dáván prostor okrajový, přičemž výrazně byli preferováni zástupci Izraele (včetně zástupců arabského etnika, kteří podporují Izrael). Avšak jak dokládáme v kompoziční analýze, i v oněch 3,18 % času,

jenž byl v *Událostech* věnován lidem zasaženým konfliktem v Palestině, se diváci nad rámec omezených ilustračních výroků nemohli seznámit s autentickými výpověďmi palestinských obětí konfliktu ve formě osobních příběhů, na rozdíl od lidí z Izraele.

Hlas palestinských civilistů tak reprezentovaly výpovědi novinářů České televize, kteří o jejich situaci referovali (např. ve formě statistických údajů), a pro tuto část analýzy je důležitý jazykový rozbor podaný níže. Z obecného hlediska lze říci, že takto zpravodajství České televize v daném období přispělo k *dehumanizaci* obětí konfliktu na palestinské straně. Roli oběti ve zpravodajství typicky zastávali lidé z Izraele. I přesto, že na počátku sledovaného období se zpravodajství věnovalo především brutálnímu teroristickému útoku na izraelské civilisty i vojáky, jak se konflikt postupně vyvíjel, narůstal počet přímých obětí a lidí zasažených konfliktem v Palestině; vedle toho je třeba rovněž zmínit dlouhodobý kontext konfliktu, kdy pod vládou Hamásu a blokadou pásma Gaza trpí civilní obyvatelstvo Palestiny po dlouhou dobu ještě před říjnovým útokem.

V čem spočívá problém v prezentaci obětí z Izraele (resp. Česka) a Palestiny? Především v roli, kterou ve zpravodajství plní. Zatímco obětem z Izraele nebo Česka byl dán prostor prezentovat svoje utrpení formou lidského příběhu, Palestinci byli většinou natáčeni jako součást davu na ulici či ilustrativní materiál demonstrující novinářovu výpověď. Často tak Palestinci ilustrovali emoci – především hněv – či působili agresivně, jak lze ostatně v bezprostřední přítomnosti traumatizující události očekávat. Chyběly však reportáže a rozhovory, které by představily individuální zkušenosti.

Ukázat to lze na některých typických příkladech z *Událostí*. Ve vysílání 13. 10. zastupuje zkušenosti Palestinců pouze muž, Wissám al-Ábit, jenž rozzlobeně volá po „mučednických operacích“, zatímco ve stejném vydání *Událostí* se velký prostor věnuje zkušenosti izraelských obětí jak reportáží z města Ofakim, tak především rozhovorem s Evou Ebenovou, která ve formě osobního rozhovoru prezentuje svoji zkušenost z Aškelonu. Její vyprávění o tom, že „létaly rakety, já jsem dělala vanilkové rohlíčky“ umožňuje identifikaci publika s jejím osudem, na rozdíl od rozzlobeného muže, jenž působí agresivně. Podobně 17. 10. Mariam Aby Gazarová v sutinách hovoří o tom, jak přišel útok, když vařila, ale na rozdíl od předešlého příkladu Evy Erbenové je opět pouze hlasem z ulice, navíc v silném afektu. Prostor pro prezentaci osobního příběhu je omezený a spíše ilustrativní. Chybí osobní příběhy, jako je např. prostor věnovaný Jisraelu Landerovi v *Událostech* 12. 10., v němž může divák vstoupit do jeho osobní zkušenosti a identifikovat se s ní.

Většina vystoupení Palestinců je omezena na výpovědi, které popisují důsledky (co bylo zničeno, kam odešli apod. – např. 8. 10. ve výpovědi Palestinci hovoří o tom, co bylo zničeno, a že si přejí, aby válka skončila; 14. 10. výpověď informuje, že padaly letáky, a proto Palestinci odešli; 22. 10. mladík vysvětluje, že mešita byla místo pro modlitbu, ne legitimní cíl, atd.), ale chybí v nich osobní rozměr, který se typicky v příbězích o obětech z Izraele objevuje prezentací fotografií příbuzných (např. opět 8. 10., kde výpověď Izraelce ostře kontrastuje s neosobní výpovědí Palestinců), vyprávěním o tom, jak o ně přišli. Tato konkrétní, lidská rovina, u obětí z Palestiny chybí, a proto ji považujeme za nehumanizující. I skutečnost, že vizuálně jsou tyto výpovědi Palestinců rámovány ulicemi, sutinami apod. a jsou zhusta součástí většího pohybu lidí je ukazuje jako součást kolektivu, zatímco oběti z Izraele jsou prezentovány i jako samostatní jedinci, lidské tváře s vlastním osudem. Dalším problémem je, že v rámci kompozičních principů zpráv byly tyto příběhy v některých případech umísťovány do bezprostřední blízkosti záběrů militantů, agresivních demonstrujících apod., často prezentující negativní emoce (např. 18. 10.), anebo jsou jejich strohé výpovědi konfrontovány s emotivními a explicitními popisy Izraelců o mrtvých či mučených lidech (zvláště 20. 10.).

Shrneme-li dehumanizující prvky, jde především o *nedostatečný prostor prezentovat vlastní osobní příběh v konkrétních detailech, lidé jsou prezentováni jako součást „ulice“ nebo davu, utrpení je artikulováno negativními emocemi* (rozzlobenost, agrese) bez hlubšího porozumění těmto emocím a *výpovědi většinou poskytují ilustrující informace, nikoliv osobní zkušenost přístupnou empatii.*

Analýza přítomnosti jednotlivých kategorií aktérů podle frekvence, nikoliv celkového prostoru, který ve vysílání měli, odhaluje poněkud odlišný obraz. To je mimo jiné způsobeno

zpravodajských charakterem části materiálu, kdy se poměrně krátké výpovědi např. lidí zasažených konfliktem opakují v různých příspěvcích. To je odlišný druh přítomnosti ve vysílání, než zisk většího prostoru pro vyjádření např. v rozhovoru či diskuzi (to je patrné především v *Událostech, komentářích*). Z tohoto hlediska nejvytěžovanějšími aktéry byli lidé zasaženi konfliktem v Izraeli a vládní politici z Česka i Izraele. Poměrně výrazně jsou z tohoto hlediska v celkovém souboru dat z vysílání přítomni i zástupci lidí zasažených konfliktem v Palestině, avšak přibližně třikrát méně než lidé zasaženi válkou v Izraeli. Jak jsme však viděli v předchozí části analýzy, skutečný prostor, který byl jejich výpovědím poskytován ve vysílání, byl relativně nízký – sloužil tedy spíše k ilustraci vyjádření jiných, než aby mohli hovořit sami za sebe (jako např. Jisrael Lander v reportáži v *Událostech* 12. 10.; zde je patrný význam analýzy celkové stopáže, která je schopná vyvážit frekvenční analýzu, jež nedostatečně vystihuje prostor věnovaný výpovědím těchto lidí). Z tohoto hlediska sice můžeme považovat vysílání za vyvažující (vedle lidí zasažených konfliktem v Izraeli jsou přítomni i jejich protějšky v Palestině, a to zvláště v *Událostech*), ale lidé z Izraele mají větší prostor k tomu se vyjadřovat, prezentovat svoji zkušenost a příběh (vůbec v *Událostech, komentářích*). To je charakteristický rys dehumanizace, o níž jsme se již výše zmínili.

Typ	Příslušnost	Frekvence	Podíl
Lidé zasaženi konfliktem (oběti)	Izrael	63	15%
Vládní politik	Česko	59	14,05%
Vládní politik	Izrael	30	7,14%
Jiný	Česko	27	6,43%
Jiný	Izrael	24	5,71%
Lidé zasaženi konfliktem (oběti)	Palestina	23	5,48%
Tiskový mluvčí	Izrael	22	5,24%
Opoziční politik	Česko	18	4,29%
Expert	Česko	16	3,81%
Vládní politik	EU	15	3,57%
Diplomat	Česko	14	3,33%
Lidé zasaženi konfliktem (oběti)	Česko	14	3,33%
Vládní politik	USA	12	2,86%
Vládní politik	Ostatní svět	7	1,67%
Jiný	EU	6	1,43%
Tiskový mluvčí	Česko	5	1,19%
Mezinárodní humanitární organizace	Nerelevantní	5	1,19%
Ostatní		60	14,35%

Tabulka 5 – Podíl výpovědí aktérů na stopáži vzorku dle frekvence

Události			
Typ aktéra	Příslušnost	Frekvence	Podíl
Novinář ČT	Česko	527	61,71%
Lidé zasaženi konfliktem (oběti)	Izrael	52	6,09%
Vládní politik	Česko	38	4,45%
Vládní politik	Izrael	25	2,93%
Lidé zasaženi konfliktem (oběti)	Palestina	21	2,46%
Tiskový mluvčí	Izrael	19	2,22%
Lidé zasaženi konfliktem (oběti)	Česko	14	1,64%
Vládní politik	EU	12	1,41%
Opoziční politik	Česko	10	1,17%
Diplomat	Česko	10	1,17%
Vládní politik	USA	9	1,05%
Ostatní		117	13,70%

Tabulka 6 – Podíl výpovědí aktérů na stopáži vzorku dle frekvence – Události

Události, komentáře			
Typ aktéra	Příslušnost	Frekvence	Podíl
Novinář ČT	Česko	51	35,2%
Vládní politik	Česko	21	14,5%
Lidé zasaženi konfliktem (oběti)	Izrael	11	7,6%
Expert	Česko	10	6,9%
Opoziční politik	Česko	8	5,5%
Vládní politik	Izrael	5	3,4%
Diplomat	Česko	4	2,8%
Jiný politik	Česko	4	2,8%
Tiskový mluvčí	Izrael	3	2,1%
Vládní politik	EU	3	2,1%
Vládní politik	USA	3	2,1%
Lidé zasaženi konfliktem (oběti)	Palestina	2	1,4%
Expert	USA	2	1,4%
Úředník	Česko	2	1,4%
Ostatní		16	11,0%

Tabulka 7 – Podíl výpovědi aktérů na stopáži vzorku dle frekvence

Z hlediska individuální přítomnosti aktérů (mimo novináře ČT) lze analyzovaný vzorek charakterizovat tak, jak ukazuje tabulka č. 8 (zahrnuti do ní jsou všichni aktéři, kteří na části vzorku mimo novináře ČT měli časový podíl alespoň 1 %). Patrné je, že největší prostor k tomu se ke konfliktu vyjádřit dostali v celku premiér Petr Fiala (ODS), ředitel Odboru států Blízkého východu a severní Afriky Ministerstva zahraničních věcí Petr Hladík a bývalý ministr zahraničních věcí Tomáš Petříček (ČSSD). Pozoruhodná je nízká přítomnost současného ministra zahraničních věcí Jana Lipavského (Piráti), který má v části bez novinářů ČT podíl pouze 1,13 % a jeho výpovědi byly tedy v celku z hlediska času přítomny výrazně méně než v případě Tomáše Petříčka. To je způsobeno především tím, že Lipavského výpovědi byly přítomny v podobě krátkých vyjádření ve zpravodajství, nikoliv však v podobě rozsáhlejšího rozhovoru v publicistice. Nejvýraznější roli ve zpravodajství (*Události*) měl zástupce velvyslankyně České republiky v Tel Avivu Cyril Bumbálek. Celkově nejvíce prostoru k vyjádření v *Událostech* získali Cyril Bumbálek, Petr Fiala, Benjamin Netanjahu, Jan Lipavský a Daniel Hagari, což z těchto lidí činí „tváře“ konfliktu a lze konstatovat, že jde zároveň o mluvčí, kteří tak měli největší možnost podílet se svými postoji na rámování konfliktu. Z hlediska variability jde o poměrně homogenní skupinu, vyjadřující obdobné postoje.

Jméno	Stopáž (sec)	Podíl na části
Petr Fiala	1094	6,18%
Petr Hladík (MZV)	1057	5,97%
Tomáš Petříček	861	4,86%
Jiří Kozák	636	3,59%
Věra Jourová	593	3,35%
Jan Fisher	575	3,25%
Jana Černochová	569	3,21%
Pavel Fisher	512	2,89%
Miloš Vystrčil	462	2,61%
Jaroslav Bžoch	456	2,57%
Jakub Landovský	396	2,24%
Veronika Kuchyňová Šmigolová	390	2,2%
Eva Decroix	378	2,13%
Martin Dvořák	368	2,08%
Vlastislav Bříza	358	2,02%
Robert Králíček	333	1,88%
Cyril Bumbálek	326	1,84%
Ondřej Kovařík	314	1,77%
Jakub Michálek	303	1,71%
Radek Vondráček	303	1,71%
Petr Pelikán	278	1,57%
Jakub Kulhánek	276	1,56%
Jan Charvát	259	1,46%
Irena Kalhousová	250	1,41%
Michael Žantovský	250	1,41%
Joe Navarro	245	1,38%
Martin Kupka	242	1,37%
Cyril Svoboda	240	1,36%
Benjamin Netanjahu	225	1,27%
Karel Havlíček	210	1,19%
Eva Umlaufová	207	1,17%
Jan Lipavský	200	1,13%
Marek Ženíšek	198	1,12%
Daniel Hagari	197	1,11%
Otakar Foltýn	196	1,11%
Michal Chocholatý	177	1%
Ostatní	3778	21,32%

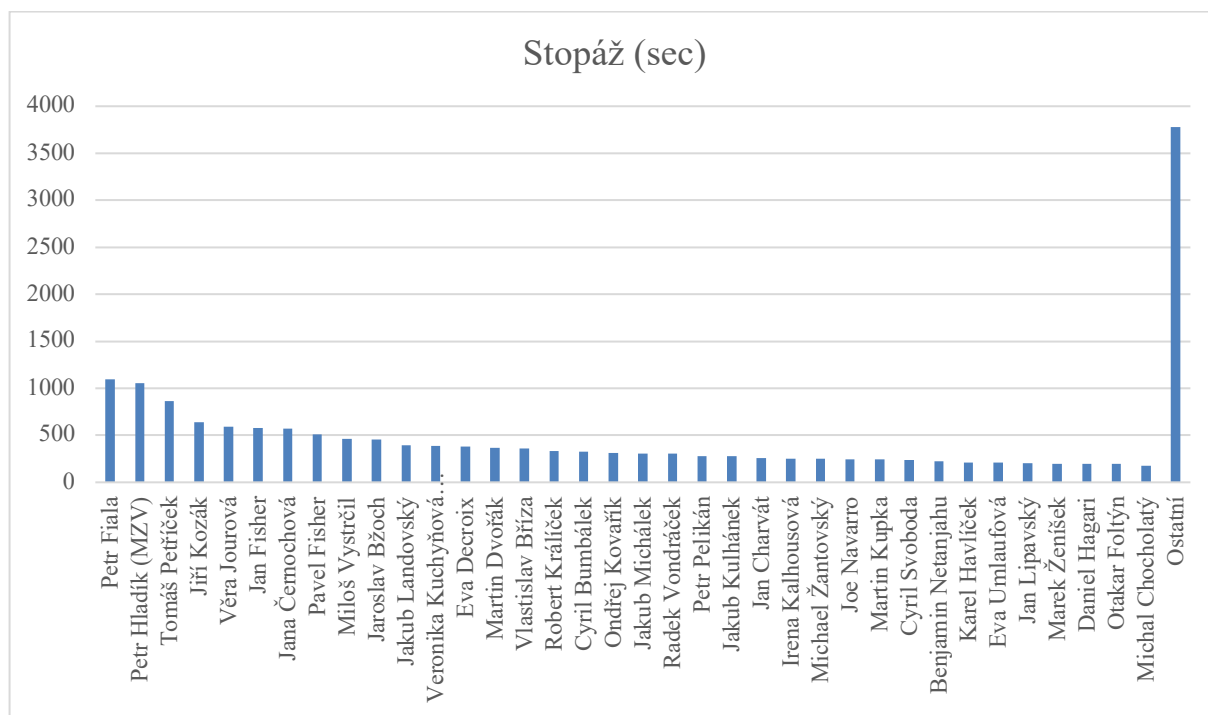
Tabulka 8 – Individuální podíl aktérů na stopáži

<i>Události</i>		
<i>Jméno</i>	<i>Stopáž</i>	<i>Podíl</i>
Cyril Bumbálek	326	7,15%
Petr Fiala	260	5,70%
Benjamin Netanjahu	190	4,17%
Jan Lipavský	142	3,11%
Daniel Hagari	133	2,92%
Anonym	110	2,41%
Keren Harellová	63	1,38%
Joe Biden	62	1,36%
Veronika Kuchyňová Šmigolová	51	1,12%
Doron Avital	48	1,05%
Eva Erbenová	48	1,05%
Herzi Halevi	47	1,03%

Tabulka 9 – Individuální podíl aktérů na stopáži – Události

Události, komentáře		
<i>Jméno</i>	<i>Stopáž</i>	<i>Podíl</i>
Petr Hladík (MZV)	1057	6,64%
Tomáš Petříček	861	5,41%
Petr Fiala	834	5,24%
Jiří Kozák	636	3,99%
Věra Jourová	593	3,72%
Jan Fisher	575	3,61%
Jana Černochová	546	3,43%
Pavel Fisher	512	3,22%
Miloš Vystrčil	462	2,90%
Jaroslav Bžoch	456	2,86%
Jakub Landovský	396	2,49%
Eva Decroix	378	2,37%
Martin Dvořák	368	2,31%
Vlastislav Bříza	358	2,25%
Veronika Kuchyňová Šmigolová	339	2,13%
Robert Králíček	333	2,09%
Ondřej Kovařík	314	1,97%
Radek Vondráček	303	1,90%
Jakub Michálek	296	1,86%
Petr Pelikán	278	1,75%
Jakub Kulhánek	276	1,73%
Jan Charvát	259	1,63%
Irena Kalhousová	250	1,57%
Michael Žantovský	250	1,57%
Joe Navarro	245	1,54%
Martin Kupka	242	1,52%
Cyril Svoboda	240	1,51%
Karel Havlíček	210	1,32%
Eva Umlaufová	207	1,30%
Marek Ženíšek	198	1,24%
Otakar Foltýn	196	1,23%
Michal ChochoLATý	177	1,11%
Miroslav Mareš	172	1,08%

Tabulka 10 – Individuální podíl aktérů na stopáži – Události, komentáře

Graf 5 – Individuální podíl aktérů na části celkové stopáže (bez novinářů ČT, oba pořady).

Odlišný pohled však nabídne analýza z hlediska frekvence přítomnosti aktérů (viz tabulka 11, opět podílem na části je myšleno na části vzorku bez novinářů ČT). Zde je patrné, že *nejčastěji* se ve zpravodajství objevovaly výpovědi anonymních aktérů, izraelského premiéra Benjamina Netanjahua (Likud) a tiskového mluvčího izraelské armády (IDF) Daniela Hagariho; z českých politiků pak měl nejvyšší zastoupení z hlediska frekvence přítomnosti ve vzorku Petr Fiala (ODS) a ministr zahraničí Jan Lipavský (Piráti). Tento rozdíl vzniká tím, že Jan Lipavský byl přítomen formou omezených výpovědí ve zpravodajském materiálu, kdežto Tomáš Petříček nebo Petr Hladík byli hosty ve studiu v rámci rozhovorů v *Událostech, komentářích*. Petr Fiala byl jak citován ve zpravodajství, tak byl ve vzorku přítomen ve formě rozhovoru s Michalem Kubalem. Konkrétní zástupci Palestiny (jedinci) se zde neobjevují opakovaně a do statistiky individuálních aktérů se nepromítají nad rámec jednotlivého vystoupení, chybí zde tedy prostor pro identifikaci s jejich konkrétními osudy – rozplývají se „v davu“.

Jméno	Frekvence	Podíl na části
Anonymní aktéři	25	5,94%
Benjamin Netanjahu	22	5,23%
Daniel Hagari	18	4,28%
Petr Fiala	16	3,8%
Jan Lipavský	14	3,33%
Joe Biden	8	1,9%
Cyril Bumbálek	6	1,43%
Jisrael Lander	6	1,43%
Veronika Kuchyňová Šmigolová	6	1,43%
Eva Erbenová	5	1,19%
Jan Bartošek	5	1,19%
Keren Harelová	5	1,19%
Andrej Babiš	4	0,95%
Herzi Halevi	4	0,95%
Adva Adarová	3	0,71%
Alena Levyová	3	0,71%
Antony Blinken	3	0,71%
Doron Avital	3	0,71%
Emmanuel Macron	3	0,71%
Hana Geržová	3	0,71%
Igal	3	0,71%
Jana Černochová	3	0,71%
Jicchak Herzog	3	0,71%
Jonathan Conricus	3	0,71%
Josi Landau	3	0,71%
Šalhevet Ademolová	3	0,71%
Sámir al-Krenáwí	3	0,71%
Šaron Šachar Ben Baraková	3	0,71%
Ostatní	235	56,4%

Tabulka 11 – Frekvence přítomnosti aktérů ve vzorku (více než dvě výpovědi)

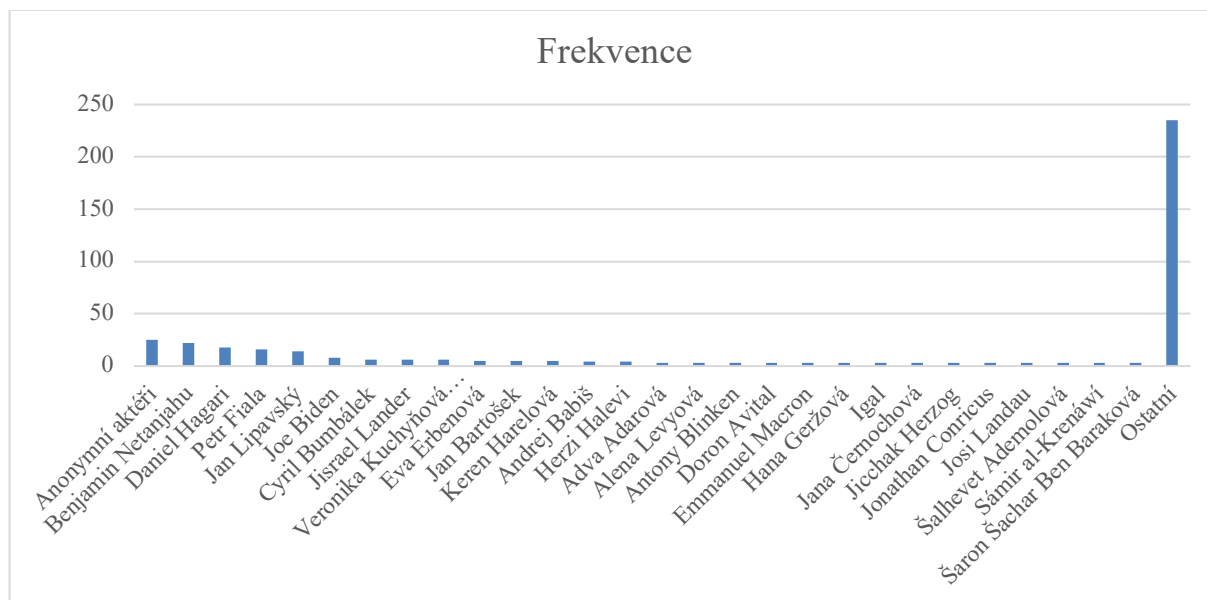
<i>Události</i>		
<i>Jméno</i>	<i>Frekvence</i>	<i>Podíl</i>
Anonymní aktér	22	6,73%
Benjamin Netanjahu	19	5,81%
Daniel Hagari	14	4,28%
Petr Fiala	12	3,67%
Jan Lipavský	11	3,36%
Joe Biden	6	1,83%
Cyril Bumbálek	6	1,83%
Jisrael Lander	5	1,53%
Eva Erbenová	5	1,53%
Veronika Kuchyňová Šmigolová	4	1,22%
Keren Harelová	4	1,22%
Jan Bartošek	3	0,92%
Andrej Babiš	3	0,92%
Herzi Halevi	3	0,92%
Alena Levyová	3	0,92%
Antony Blinken	3	0,92%
Doron Avital	3	0,92%
Hana Geržová	3	0,92%
Jonathan Conricus	3	0,92%
Sámir al-Krenawí	3	0,92%
Šalhevet Ademolová	3	0,92%
Šaron Šachar Ben Baraková	3	0,92%
Adva Adarová	2	0,61%
Emmanuel Macron	2	0,61%
Igal	2	0,61%
Jana Černochová	2	0,61%
Jicchak Herzog	2	0,61%
Josi Landau	2	0,61%
Daniel Vavřík	2	0,61%
Doron Spielman	2	0,61%
Gilad Erdan	2	0,61%
Jan Ludvík	2	0,61%
Jana	2	0,61%
Jiří Janků	2	0,61%
Jocheved Lifšicová	2	0,61%
Josep Borrell	2	0,61%
Josi Ben Tov	2	0,61%
Markéta Pekarová Adamová	2	0,61%
Michael Lukáš Avital	2	0,61%
Olaf Scholz	2	0,61%
Ondřej Lochman	2	0,61%
Pini	2	0,61%
Rami	2	0,61%
Rishi Sunak	2	0,61%
Robert Fico	2	0,61%
Sabine Gruša	2	0,61%

Šimon	2	0,61%
Tal Pavel	2	0,61%
Yoav Gallant	2	0,61%
Ostatní	132	40,37%

Tabulka 12 – Frekvence přítomnosti individuálních aktérů – Události

Události, komentáře		
Jméno	Frekvence	Podíl
Daniel Hagari	4	4,26%
Petr Fiala	4	4,26%
Anonym	3	3,19%
Benjamin Netanjahu	3	3,19%
Jan Lipavský	3	3,19%
Joe Biden	2	2,13%
Veronika Kuchyňová Šmigolová	2	2,13%
Jan Bartošek	2	2,13%
Jiří Kozák	2	2,13%
Petr Hladík	2	2,13%
Radek Vondráček	2	2,13%
Tomáš Petříček	2	2,13%
Ostatní	63	67,02%

Tabulka 13 – Frekvence přítomnosti individuálních aktérů – Události, komentáře

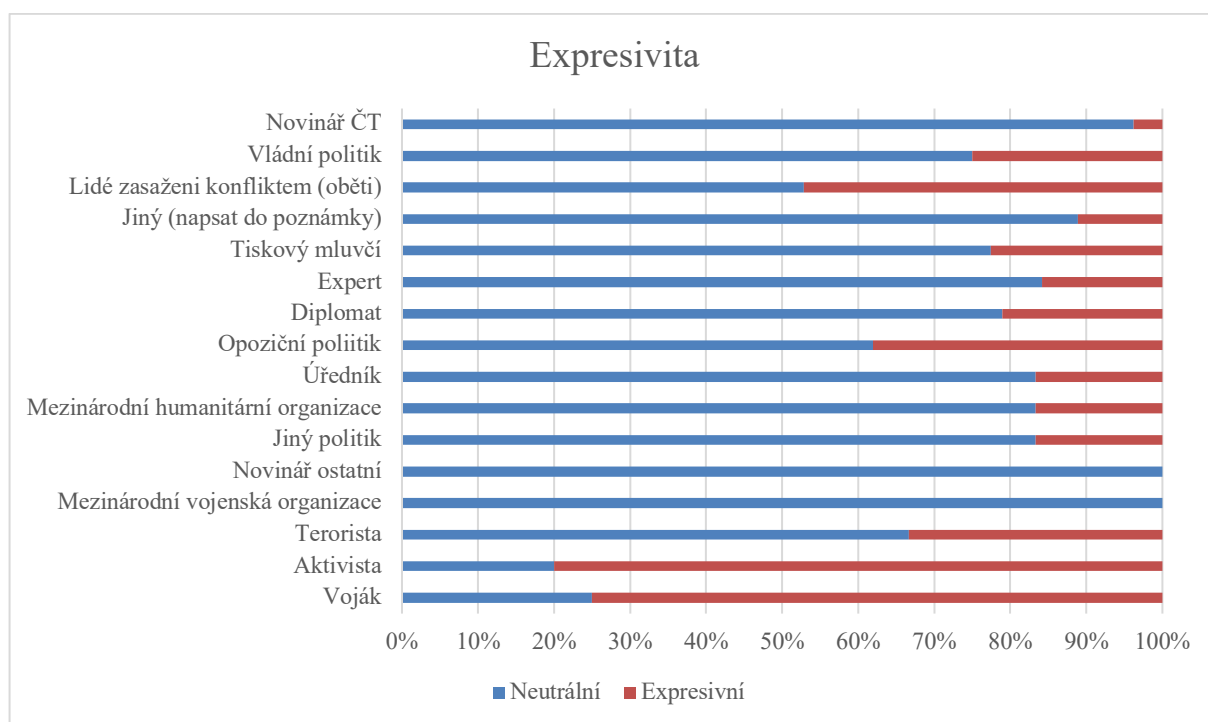

Graf 6 – Frekvence přítomnosti aktérů ve vzorku (více než dvě výpovědi, bez novinářů ČT, oba pořady)

Mezi více citované aktéry se zařadil i Sámir al-Krenáwi, který je sice zástupcem arabského etnika v Izraeli, ale zastává výrazně proizraelský postoj a byl citován jako jeden z Arabů, kteří odsoudili útoky Hamásu. Jde o civilistu z jihoizraelského Rahatu, majitele stavební živnosti.

3.3 Expresivita (emocionalita) vyjádření

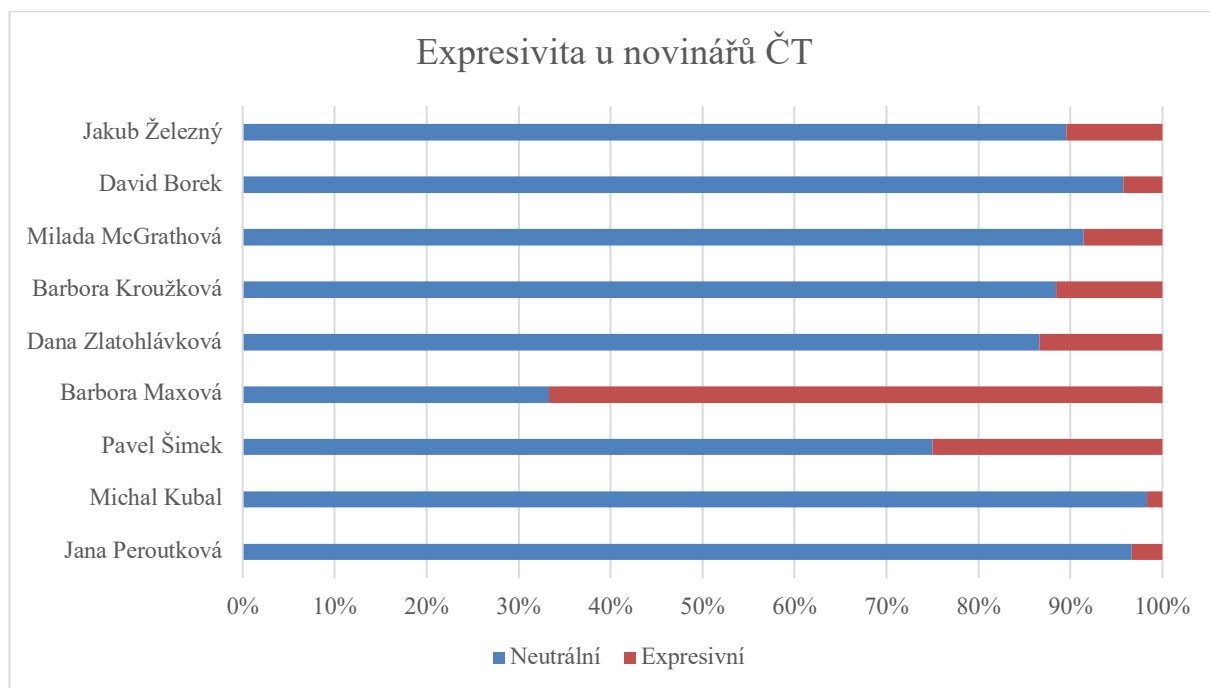
Ve vzorku jsme rovněž sledovali míru expresivity vyjádření, tedy nakolik byla samotná slova nebo projev (hlas, body language) emocionálně zabarvená. Z následujícího grafu vyplývá, že výpovědi novinářů České televize byly v souladu s požadavkem na neutrální vyznění a emocionálního projevu se dopouštěli pouze výjimečně (22 výpovědí, tedy 3,8 % z celku výpovědí novinářů ČT). Na některé případy se zaměříme více v následující části; je však nutno poznamenat, že jako expresivní byly kódovány takové výpovědi, které byly převážně emocionální, nicméně i v jinak neutrálních výpovědích se objevovali expresivní tropy. Z hlediska převažujícího charakteru výpovědi lze tedy konstatovat, že zpravodajství a publicistika České televize ve sledovaných pořadech ve vztahu k tématu byla i z hlediska projevů jiných aktérů než novinářů většinou neexpresivní a ve vysílání se tedy objevovala převážně taková vyjádření, která (pozoruhodnou výjimkou jsou aktivisté a vojáci, kteří se však na celku podíleli minimálně, a to pěti, resp. čtyři případy). Pozoruhodná je i poměrně neočekávaná neutralita (tedy věcnost) lidí zasažených konfliktem, a to zvláště v případech lidí z Palestiny.

Graf 7 – Expresivita výpovědí dle typu aktérů

Většina novinářů ČT se vyjadřovala z hlediska expresivity neutrálně, u devíti z nich jsme však zaznamenali případy, kdy byly výpovědi výrazně emocionální (viz následující graf, který obsahuje pouze tyto případy, nikoliv všechny výpovědi novinářů ČT). Nutno poznamenat, že

to nemusí být špatně, protože i emocionální výpověď může být legitimní součástí objektivního zpravodajství, a proto se vybraným případům blíže věnujeme v následující, kvalitativní části. Obecně lze říci, že výsledky analýzy ukazují, že novináři ČT usilovali o objektivní, neutrální, nesenzační podání svých výpovědí.

Graf 8 – Expresivita výpovědí u části novinářů ČR

4 Jazyková analýza

Jak byla analyzována jazyková, obrazová a skladebná složka? Výzkumníci v průběhu kódování kvantitativní analýzy sbírali příklady praxe, která se vychyluje mimo normativní rámec vymezený ve východiscích této studie (lidská důstojnost, diverzita veřejné diskuze). Jde tedy o nereprezentativní soubor, jenž však zahrnuje jevy kodéry identifikované jako typické příklady jazykových prvků ve vzorku. Podávají tak komplexní obraz o jazykových, obrazových a skladebných (kompozičních, narativních) mechanismech diskurzu, jenž se ve zpravodajství a publicistice ČT ve sledovaném vzorku projevil.

V tomto navazujeme na tradici diskurzivní analýzy (přesněji kritické diskurzivní analýzy – CDA) vyjadřující proměnu sociolingvistického výzkumu založenou na odhalování mocenských struktur a vztahů, tedy v tomto případě nerovnosti, jež považujeme za v rozporu s normativními východisky média veřejné služby. Pro kritickou diskurzivní analýzu je podstatné odhalit struktury prostupující komunikačními obsahy, ne kvantifikovat míru jevů. CDA vychází z předpokladu, že tyto struktury vyjadřují nerovnosti v sociální reprezentaci jevů.

V následující části vycházíme jak ze zadání Česká televize, že je třeba se v analýze zaměřit i na problémové jevy, tak z metodologického předpokladu, že skryté a nezamýšlené diskurzivní struktury narušující neutralitu žurnalistických výstupů mohou být identifikovány pouze „na základě podrobné interpretace a argumentace“ a standardní metody obsahové analýzy pro to nejsou dostatečné, jak vysvětluje Denis McQuail. Viz Týž, *Media Performance*, s. 194–195.

Vzhledem k tomu, že většinu prostoru z hlediska celkové stopáže výpovědi zabírali novináři ČT, lze považovat jejich používání jazykových prostředků stejně jako obrazové a skladebné principy použité ve zpravodajství (viz další kapitola) jako podstatné pro hodnocení celkové reprezentace tématu. V následující analýze se proto zaměříme na takové jazykové prostředky ve výpovědích novinářů, které považujeme z hlediska naplnění kritérií veřejné služby za problematické. Nejde tedy o vyčerpávající lingvistickou charakteristiku vzorku, ale na případovou studii zaměřenou na vybrané hraniční jevy (to se týká i následující kapitoly zaměřené na obrazovou a skladebnou analýzu).

Ve zpravodajských příspěvcích, a především v *Událostech* mluvčí (novináři ČT, takto i nadále, není-li uvedeno jinak) podporovali svým projevem dojem chaosu a nepřehlednosti situace po útoku Hamásu, a to s podporou obrazového materiálu (viz další kapitola): „neklidná noc“, „chaos a panika“, apod. To na jedné straně samozřejmě odráží realitu, protože nejistota, chaos a dramatičnost události ze začátku října provázely, ale zároveň jde zvyšování významu zpráv (zpravodajská hodnota *dramatičnosti*, ale i *ideologie* – posiluje se tak obraz „útku na demokracii“¹⁵). Ruku v ruce s těmito jazykovými prostředky mluvčí podporovali dramatičnost i důrazem na nelidskost a krvavost útoku („zvěrstva“, „děsivá svědectví“, „teror“, „vraždění“). Tyto jazykově expresivní prostředky byly tak časté, že je lze považovat za *normalizované* (a proto se mimo jiné nepromítly do naší analýzy výše – nekódovali jsme je jako expresivní výpovědi, protože byly přítomné plošně a kategorie by ztratila rozlišovací význam).

Normalizace expresivních jazykových prostředků označujících důsledky útoky Hamásu byla ve

¹⁵ Trampota, s. 28.

zpravodajství provázena skrýváním důsledků jednání Izraele ve vztahu k Palestině jazykovými prostředky. Příkladem můžou být tato vyjádření (všechna z Událostí 15. 10. 2023).

- "Zatím Pásmo Gazy, odkud minulý týden přepadli teroristé Izrael, **čelí neustávající vlně** vzdušných úderů zaměřených na vojenské i politické vedení Hamásu."
- "Izrael stupňuje tlak na teroristy v Gaze a dál k ní přesouvá vojenské jednotky. **Pásmo zůstává zcela odříznuté.**"
- "**Město zůstává potemnělé** kvůli vypnutým dodávkám elektřiny."

Jak je patrné z těchto příkladů, chybí zde Izrael jako aktivní subjekt jednání, anebo je toto jednání charakterizováno neexpresivními výrazy („stupňuje tlak“). Rovněž typickým rétorickým prostředkem je zmínění důsledku bez příčiny, například skutečnosti, že Gaza je pod blokadou, aniž by výpověď obsahovala informaci, že tuto blokádu vyhlásil Izrael (10. 10. 2023). Jazykovými prostředky se tak vytváří *binární opozice* aktéra přinášejícího „chaos“ a „zvěrstva“, přebývajícího v „potemnělém“, odříznutém prostoru, který učinil výpad na Izrael, jenž – spíše technicky („tlak“ apod.) – takovému dramatickému útoku čelí. Onen „chaos“-působící aktér je ztotožněn nejen s Hamásem, ale i s Palestinou jako celkem – a to zvláště v *Událostech* v prvních dnech po útoku: „palestinští ozbrojenci“ (7. 10. 2023), „palestinské jednotky“ či „palestinští militanti“ (9. 10. 2023), „ozbrojení Palestinci kopou do těl“ (9. 10. 2023) apod.

Negativní pól binární opozice je tedy charakteristický tím, že zprvu nerozlišuje mezi různými kolektivními entitami spojenými s pásmem Gazy a naturalizuje jednání Hamásu jakožto obecně jednání Palestinců (nikoliv tedy pouze obyvatel Gazy). Dalšími rétorickými prostředky, jako používání tropu „tlak ulice“ pro označení reakcí civilního obyvatelstva arabského světa, je jednak snižována legitimita nároků a potřeb těchto lidí, jednak se vytváří obraz homogenního arabského etnika (či islámské kultury), které je implicitně (ale v některých případech i explicitně) ztotožňováno s útočníky (např. používání označování „propalestinské demonstrace“, jež v kontextu tropu „palestinští militanti“ nebo „ozbrojení Palestinci“ naturalizuje představu, že podpora potřeb palestinského obyvatelstva znamená schvalování zločinů a násilí); podobně používání vyjádření „protiizraelské demonstrace“ posiluje vyznění, že stát na straně Palestiny znamená stát proti Izraeli, či dokonce Židům jako etniku (téma antisemitismu, které se objevuje např. v rozhovorech v *Událostech, komentářích*).

Výpovědi zhusta rovněž vyzdvihují divokost a někdy navíc i krutost či nenávisť k Izraeli (např. Události 7. 10. 2023, Milada McGrathová: „Íránští poslanci nenávisťně skandovali“). Oproti

tomu stál klid, síla, rozhodnost na straně Izraele (Události 12. 10. 2023 – David Borek v živém vstupu zdůrazňuje, že si je jistý Izraelem a tím, jak situaci vyřeší; 10. 10. 2023, Marcela Augustová: „Izrael znovu stoprocentně zabezpečil hranici s Pásmem Gazy.“). Samotný Hamás se ve výpovědích objevuje jako společenství krutých teroristů, ale ojedinele i jako sofistikovaný a náročný nepřítel (např. Události 29. 10. 2023, reportáž o kybernetických útocích Hamásu).

Takto se z prostředků zvyšujících *dramatičnost* stávají nástroje posilování *ideologie*, kterou lze vyjádřit takto: Izrael jako „demokratický“ (pojem používaný ve výpovědích novinářů zvláště v Událostech, komentářích) stát postupuje technicky a s ohledem na civilní obyvatelstvo proti chaotickému prostoru Palestiny či pásma Gazy, z něhož přišel (bez hlubšího poznání dějinného kontextu) „teror“ a „masakr“, jež představuje ohrožení i našich (českých) hodnot. Tak se posiluje novinářská hodnota *kulturní blízkosti*, jež reprodukuje (a dále naturalizuje) binární opozici evropské kultury (k níž je Izrael přiřazen) a islámského/arabského světa; tuto binární opozici známe plošně z českých médií již od roku 2015.¹⁶

Jako příklad lze uvést tyto výpovědi novinářů ČT:

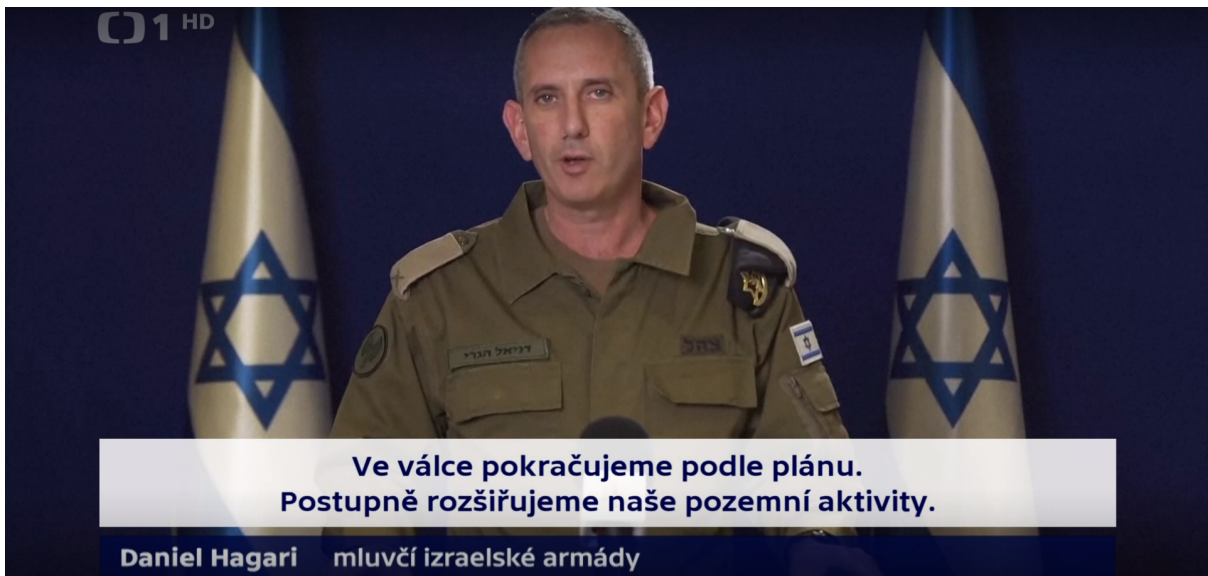
- „A potom vlastně i morálně pro Izraelce, pro mnohé Izraelce je nepřijatelné, že pouhé tři týdny po řádění islamistických gangů v jižním Izraeli, kterému se tleskalo v Gaze, což nebylo skoro nikým relevantním v arabském světě jednoznačně odsouzeno, tak by zrovna Izrael měl dokazovat světu svoji velkorysost a šlechtnost.“ (*Události*, David Borek, 30. 10. 2023)
- „Promiňte, jestli tam třeba není ten problém v tom, že představa, že by demokratická země schválně cílila na nemocnici, přece musí být jasně odmítnuto. To, že by se to teoreticky mohlo stát jako chyba, ano, to se stát může. Na druhou stranu Hamásu takovéhle věci jsou přece úplně jedno a ten cílí kamkoliv.“ (*Události, komentáře*, Jakub Železný, 19. 10. 2023)
- „[...] ani izraelské ostřelování se nedokáže civilistům vyhnout. Přestože je armáda důrazně varovala, ať odejdou na jih pásma, v troskách dál umírají lidé. Hamás je podle Izraelců používá jako živé štíty.“ – Zde výpověď relativizuje civilní oběti v Gaze s tím, že implicitně vytváří představu, že si za svoji smrt a utrpení mohou samy; další výpověď vykresluje Gazany dehumanizovaně (téměř jako rabující dav): „Tisíce lidí vtrhly do skladu s humanitární pomocí. Brali jídlo a další zásoby. Ty se k nim jinak dostávají příliš

¹⁶ Jan Motal, Dehumanization of Refugees in Media as a Case of Moral Disengagement. *Ethics & Bioethics (in Central Europe)*, 5(3–4), 2015, s. 183-196.

pomalu.“ Opět zde není prezentována příčina humanitární krize, ale je naturalizována (Události, Katarína Sedláčková, 29. 10. 2023).

Události 29. 10. 2023 – Jedna strana binární opozice: dehumanizovaný chaos Gazanů.

Události 29. 10. 2023 – Protipól binární opozice: organizovaný, sebevědomý a efektivní Izrael.

Na vizuální úrovni, které se budeme věnovat dále, je tato ideologická identifikace novinářů patrná např. z používání odznaku s česko-izraelskou vlajkou, který měl Jakub Železný připnutý na klopě jak v *Událostech*, tak v *Událostech, komentářích*.

Výše uvedená charakteristika se týká (s výjimkami) především prvních týdnů po útoku Hamásu, po 11. 10. 2023 dochází k postupné proměně jazykových prostředků, jež oslabuje tuto binární opozici, a především diferencuje její negativní pól (například již nejsou ztotožňováni Palestinci a Hamás). Od 19. 10. 2023 se objevuje téma humanitárních problémů v Gaze a

celkově je vyznění výpovědí vyrovnanější, než na počátku pokrývání konfliktu; nicméně i zde je patrné přetrvávání dominantního ideologického rámování, které jsme popsali. Některé výpovědi vyznívají tak, že humanitární krize v Gaze je až druhotný problém – např. *Události* ze dne 30. 10. 2023, v nichž se konstruuje sdělení, že pro Izrael není nyní prioritou humanitární krize v Gaze, že je dokonce oprávněná (viz citát Davida Borka výše), podobně v *Událostech* ze dne 29. 10. 2023 výpověď shrnující situaci vyvolává dojem, že není možné kontrolovat humanitární pomoc, kam přijde a komu případně, a riziko, že něco z toho případně teroristům, je příliš velké.

Z výše uvedeného vyplývá, že z hlediska jazykových prostředků zvláště v bezprostředním časovém období po útoku Hamásu na Izrael někteří novináři ČT konstruovali binární opozici chaos způsobující, kruté a „temné“ Palestiny, zprvu ztotožňované s Hamásem či dokonce v případě demonstrací a reakcí v arabském světě obecně s arabským etnikem/islámem, proti níž stojí jednoznačná oběť „překvapivého“ (sic! – obrat umožňující potlačit dějinné podmínky a souvislosti) útoku, jehož příčiny a souvislosti jsou potlačeny jeho dramatičností a krutostí. Tato oběť – Izrael – byla pojímána jako kulturně a politicky blízká Česku, a tedy útok Hamásu mohl být chápán jako útok na demokracii a evropské hodnoty vůbec. Posílila se tak opozice přítomná v českých médiích již minimálně od uprchlické krize v roce 2015, rozdělující svět na „západní“, „demokratický“, a „arabský“ či „islámský“, přičemž ten první je vyobrazen jako důvěryhodný, druhý jako nebezpečný. Toto ideologické rámování vykazatelné v použitých jazykových prostředcích se sice v druhé polovině října ve vysílání oslabuje, a to především s nástupem humanitární krize v Gaze, ale stále tvoří implicitní dominantní rámec.

Proč považujeme za problematické používání binární opozice a jak souvisí s ideologií? Binární opozice je pojem pocházející z lingvistiky a kulturní antropologie a označuje navzájem se vylučující pojmy, jako je dobro či zlo. Claude Lévi-Strauss ve svých výzkumech ukázal, že na binárních konstrukcích jsou založeny kulturní mýty a stratifikují skutečnost. Tak se podílejí na ustanovování a reprodukci moci. Nebezpečí těchto opozic spočívá v tom, že pokud nejsou reflektovány a podrobeny kritickému zkoumání, mohou složit právě k upevňování mocenských struktur, šířit negativní stereotypy nebo redukovat veřejnou diskuzi.

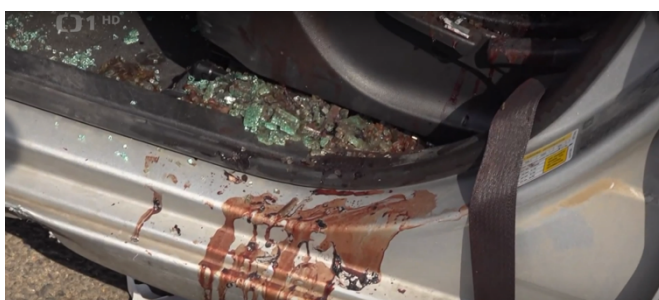
Binární opozice hrají klíčovou roli v konstrukci ideologií, a proto se musíme zabývat tím, jak jsou používány. V tomto slova smyslu umožňuje binární opozice „naturalizovat“ ideologický předpoklad (například, že jde v daném konfliktu o střet demokracie a barbarství), ale i legitimizovat utrpení (tedy tím, že i když se zobrazuje utrpení těch, kteří jsou v dané opozici „špatní“, jejich umístěním na negativním pólu opozice se může toto utrpení jevit jako zasloužené). Nutno rovněž podotknout, že tato binární opozice je v souladu se strategickou komunikací izraelské vlády a snižuje tak míru objektivit zpravodajství tím, že do něj vstupuje nevědomý předsudek (selektivita a ideologie, viz Denis McQuail, *Media Performance*, s. 193–195).

Vzhledem k úkolům veřejné služby považujeme za pochopitelné, že novináři České televize ve svých výpovědích podporují a brání lidskou důstojnost a demokratické hodnoty, za problematické ale považujeme, že tak alespoň v prvních chvílích po útoku činili selektivně a to tak, že reprodukovali a naturalizovali obraz arabského/islámského světa jako ohrožení. Tím

mohli přispět k názorové polarizaci a zároveň znesnadnit veřejnou diskuzi o konfliktu, protože tato binární opozice znesnadňuje hovořit o situaci palestinských civilistů, jejich potřebách a nárocích nebo kontextu útoku – požadavky Palestinců se jeví jako nelegitimní či dokonce přímo násilné a protiizraelské (nebo antisemitské). Tato binární opozice prohlubuje krizi veřejné diskuze o dlouhotrvajícím konfliktu Izraele a Palestiny, protože názory a postoje upozorňující na situaci Palestiny (chybně) transformuje do podpory násilí či dokonce antisemitismu. Tím je ztížena možnost diskutovat o narušování lidské důstojnosti v Palestině.

5 Obrazová a skladebná analýza

Ve zpravodajských příspěvcích byl zvláště v prvních dnech po útoku využíván materiál, jenž považujeme za problematický, protože zobrazuje utrpení a narušování lidské důstojnosti, a to nad rámec nutný pro informování o samotné události útoku Hamásu na Izrael. Časté bylo využití znepokojivých až brutálních záběrů, převážně z Izraele (zejména v prvních dvou týdnech v minutovém rapidním sestřihnu na začátku *Události*, ale jinak i v reportážích a podkresových vizuálech), běžně zobrazována mrtvá těla (i zvířecí), oběti, zkrvavená auta.

Obrázky zobrazují materiál z *Události* 7. 10., 11. 10., 12. 10. a 24. 10. 2023

Při používání takovýchto materiálů je potřeba vždy vyvažovat jejich význam pro celkové sdělení a pravdivé zobrazení reality a emocionální účinek, který přinášejí. V souladu s jazykovou analýzou lze říci, že jejich výrazné používání ve zpravodajství především posilovalo *dramatičnost* události, což zároveň podporovalo konstrukci konstruované binární opozice. Je rovněž nutné poznamenat, že zvláště v počátku medializaci tématu byly vysílána rovněž videa bez určení původu, anebo přímo videa natočená teroristy při útoku. Zatímco neuvedení původu obrazového materiálu může diváka zavádět, využívání materiálů natočených samotnými teroristy amplifikuje propagandistický účinek jejich jednání. Je sice pravda, že tyto materiály zveřejňovaly izraelské úřady, ale o jejich použití ve zpravodajství by měla rozhodovat primárně relevance a kontext, ne atraktivita a dramatičnost.

Zobrazování násilí a utrpení v médiích zvláště v případě krizí a konfliktů umožňuje divákům být svědky prožitků „vzdáleného druhého“ a vstupovat do interakce s takovými nepřítomnými

lidskými protějšky prostřednictvím soucitu, ale i únavy ze soucitu, znečitlivění či morální apatie.¹⁷ Pokud pomineme otázky traumatizace, ke které může dojít u citlivějších diváků, jak upozorňuje Luc Boltanski, využívání dramatickosti utrpení pro získávání soucitu u publika může má manipulativní charakter.¹⁸ Může vést ke zjednodušování složitých geopolitických problémů, redukcí komplexní realitu na omezeně reprezentované utrpení určité skupiny lidí, s nimiž mají příjemci médií soucítit. Simplifikace a emocionalizace vzdáleného utrpení potom může vést k manipulaci veřejným míněním a ovlivňovat politická rozhodnutí takovým směrem, který ve výsledku nemusí být z hlediska řešení komplexních geopolitických problémů efektivní. Proto považujeme za nutné k explicitnímu zobrazování utrpení v médiích vždy přistupovat obezřetně a kriticky, což se minimálně v první polovině října ve sledovaném vzorku nedělo a materiál byl do zpravodajství umístěn nad rámec zásady relevance. V reportážích převažovaly lidské příběhy (autentické výpovědi lidí doplněné o přímý obrazový materiál ilustrující jejich osobní výpovědi) obětí útoku Hamás na Izrael, zatímco oběti či lidé trpící v Gaze byly reprezentovány věcně, technicky, například statistickými údaji. Typickým příkladem je příspěvek z Událostí z 8. 10. 2023 – reportáž shrnující nejprve pokračování konfliktu, pak příběh izraelského otce, kterému unesli ženu a dvě děti. Tento příběh je vyprávěn prostřednictvím komplexní, emotivní narace. Příspěvek pokračuje poukazem na to, že Izrael bombarduje v Gaze místa, kde má sídlit Hamás, ale Palestinci zároveň tvrdí, že jsou mezi oběťmi i civilisté. Následuje výpověď (viz obrázek níže), podána naprosto věcně a následována tím, že část Palestinců oslavuje mrtvé z Hamásu jako mučedníky, část se před nálety ukrývá například ve škole OSN. Lidé v Gaze jsou tedy vyprávěni jako masa, ale příběhy z Izraele jako jednotlivé, plastické, emotivní.

Události, 8. 10. 2023

¹⁷ Maria Kyriakidou, Media witnessing: exploring the audience of distant suffering. *Media, Culture & Society*, 37(2), 2015, s. 215–231.

¹⁸ Luc Boltanski, *Distant Suffering: Morality, Media and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.

Podobně reportáž z 20. 10. 2023 shrnuje útoky Izraele na Gazu, že zasáhly i kostel s civilisty. Doplňuje ji anonymní výpověď bez příběhu daného jednotlivce (obrázek níže) jako součást obecného vyprávění o útocích na civilní cíle v Gaze. Ke hlubší problematizaci útoků na civilní cíle v Gaze ale nedochází, naopak – následuje promluva redaktorky ČT o tom, že desítky tisíc Gazanů odmítly výzvy Izraele na evakuaci. Působí to tedy tak, že Izrael sice útočí na civilní cíle, ale civilisté si za to mohou sami, že tam zůstali. Poté však shrnuje, že Gaze hrozí „masivní humanitární krize“ a přesouvá se k tomu, že teprve nyní se staví silnice k jedinému přechodu mezi Egyptem a Gazou, kde už čekají kamiony s humanitární pomocí.

Pak se ale reportáž opět obrací do Izraele. To je charakteristický skladebný rys těchto reportáží: i přes to, že tematicky začínají u problémů v Gaze, vždy končí tematizováním hrůz v Izraeli po útoku Hamásu, čímž se legitimizuje postup Izraele v Gaze.

Tato reportáž rovněž prezentuje identifikaci „zohyžděná“ těla a novinářka Milada McGrathová vypovídá, že „zprávy o nelidských zverstvech neberou konce“. V tomto kontextu je prezentován další lidská příběh izraelské oběti. Začíná velmi konkrétním popisem toho, jak se našla jedna rodina zavražděná v kibucu („svázané děti ve věku šest a sedm let a jejich rodiče spoutané vkleče přímo proti nim“), doprovázeném záběry s rozmazanými částmi (pravděpodobně jsou tam mrtvá těla) a na poničené kibucy. Po této výpovědi redaktorky následuje naturalistický a velmi emotivní popis zohyždění těl ve výpovědi dobrovolníka z izraelské skupiny ZAKA, který mluví pomalu, nedokáže dořít větu o useknutých prstech, má téměř slzy v očích – mluví o rodičích, takže pravděpodobně navazuje na ten předchozí příběh celé zavražděné rodiny.

Reportáž dál shrnuje zamýšlenou podporu USA pro Izrael i pro civilisty v Gaze, kde prezident Biden říká, že „Hamás nezastupuje palestinský lid“, ale používá lidi jako lidské štíty. Pak pokračuje shrnutím toho, kam do okolních států hrozí, že by se mohl konflikt přenést, a shrnutím toho, že i BBC přiznala chybu v reportování o gazánské nemocnici, kdy Hamás prý v tomto případě nadsadil počty obětí.

Problematické používání šokujících materiálů. Součástí zpravodajství byly i šokující výpovědi zástupců dobrovolnické záchranářské organizace ZAKA (*Zihuy Korbanot Ason*) zaměřené na pomoc na místech teroristických útoků nebo vražd.

Tato převážně ortodoxní organizace, uznávaná vládou Izraele, se soustředí především na shromažďování těl a pozůstatků mrtvých, aby byly pohřbeny v souladu s židovskými náboženskými pravidly.

Pokud pomineme skutečnost, že jsou forma působení a vztah této organizace ke státní moci pro české publikum neznámé a vyžadovaly by vysvětlení kontextu, na základě vyšetřování novinářů z Haaretz a The Intercept ze začátku roku 2024 je potřeba tuto organizaci vnímat jako kontroverzní. Podle dostupných informací část jejich výpovědí byla buď nepravdivá, nebo značně přibarvená, příběhy nadsazené a založené na domněnkách. Šokující výpovědi byly zaměřeny na získání pozornosti médií. Tyto skutečnosti samozřejmě v říjnu 2023 nebyly známy, ale zmiňujeme to proto, abychom ukázali, jak obezřetně je třeba pracovat se šokujícím materiálem, a to i když jej přebírají i světová média. Může se totiž posléze ukázat jako problematický. Více viz <https://theintercept.com/2024/02/27/zaka-october-7-israel-amas-new-york-times/> nebo <https://www.haaretz.com/israel-news/2024-01-31/ty-article-magazine/.premium/death-and-donations-did-the-volunteer-group-handling-the-october-7-dead-exploit-its-role/0000018d-5a73-d997-adff-df7bdb670000>

Tento kompoziční princip zdůrazňuje utrpení izraelských civilistů a rozhodnost či sílu izraelské vlády a relativizuje utrpení v Gaze. Nutno podotknout, že toto konstatování neznamená, že lidské příběhy a hrůzy útoku Hamásu v Izraeli není možné ve zpravodajství ukazovat či popisovat, ale že zde chybí analogický přístup k obětem v Gaze, především prezentace jejich lidských příběhů, i širší dějinný kontext, který by ukázal podmínky a souvislosti konfliktu – aniž by přitom legitimizoval teroristické útoky či násilí. Vyjdeme-li z kritéria veřejné služby, že novináři mají mít na paměti hodnotu lidské důstojnosti, potom je třeba ve vztahu k výše uvedeným skutečnostem v předchozích kapitolách konstatovat, že zvláště v počátku medializace tématu byla lidská důstojnost obyvatel Gazy, Palestinců, ale šířeji i arabského/islámského světa narušována.

Na základě výše uvedených příkladů lze konstatovat, že se ve vysílání objevovaly materiály explicitně zobrazující utrpení a smrt lidí, jejichž relevance a míra použití je problematická a posiluje spíše dramatičnost než informovanost. Byly rovněž využívány obrazové materiály natočené samotnými teroristy, které mohou amplifikovat jejich propagandu. Nedostatečné označení původu některých materiálů (a to především v tzv. montážích) zároveň může diváka zavádět, protože neví, za jakým účelem byly natočeny, anebo dokonce co přímo zobrazují. Může tak dojít i k záměně místa.

Ze skladebného hlediska bylo patrné zvýznamňování obětí – izraelských civilistů – v neprospěch lidí zasažených konfliktem i předchozí dějinnou situací v Gaze; především

používání autentických výpovědí a obrazového materiálu, tzv. lidských příběhů se zaměřovalo téměř výhradně na lidi z Izraele a přispívalo tak k dehumanizaci Palestinců. S tím souvisí i používání emotivních a expresivních obrazů a vyjádření, hovoří-li se o obětech útoku Hamásu v Izraeli, a preferování věcné reprezentace důsledků pro obyvatele Gazy. Obrazový materiál rovněž podporuje již výše konstatované ztotožnění Gazy s chaosem proti organizovanému prostoru Izraele. Tím se opět posiluje binární opozice, kterou jsme objevili v jazykové analýze.

Doporučení

Jak je patrné z výše uvedeného, jednotlivé fáze analýzy se svými výsledky podporují a vytvářejí tak ucelený obraz toho, jak Česká televize reprezentovala konflikt mezi Izraelem a Hamásem. Lze vyslovit doporučení, která z této analýzy podle našeho názoru vyplývají:

1. Problematické jeví se v materiálu objevovaly především v prvních dvou týdnech pokrývání tématu, tedy ve fázi, kdy převažují *bezprostřední zprávy* (spot news) a časový odstup od krizové události je nedostatečný pro hlubší zhodnocení. Lze tedy doporučit, aby se redakce do budoucna zaměřila na prohloubení procedurálních principů, které umožní v čase bezprostřední krize, kdy se novináři dostávají pod výrazný tlak a musí se spoléhat na rutinní procesy bez dostatečného odstupu a reflexe, takovým jevům předcházet.
2. Doporučujeme přehodnotit a reflektovat používání materiálů zobrazujících utrpení, násilí, oběti a smrt. Jejich přítomnost v materiálu přesahovala kritérium relevance pro informovanost veřejnosti; měla tak význam pro dramatickosti a v důsledku posilovala implicitní ideologický rámec popsany jako binární opozice. Je rovněž třeba respektovat lidskou důstojnost obětí i případné dopady na citlivější část publika (např. výše uvedený obrazový materiál z *Událostí* 7. 10., 11. 10., 12. 10. a 24. 10. 2023).
3. Použitý obrazový materiál nebyl vždy dostatečně identifikován co do zdroje nebo místa, které zobrazuje. Taková praxe může být pro diváky zavádějící (např. ilustrační záběry ve studiu v *Událostech* 8. 10. – místo, montáž záběrů v *Událostech* 7. 10. – zdroj, ve stejném vydání pak ilustrační záběry ve čtené zprávě „Aktuální situace v Izraeli“ aj.). Celkově lze doporučit obezřetnost při práci s ilustračními záběry.
4. Jazyková i obrazová analýza odhalila, že zpravodajství a publicistika České televize prezentovala události v rámci binární opozice, v níž je ohrožení ztotožněno nejen s Hamásem, ale i s Palestinou či celým arabským/islámským světem („palestinský militant“, „ozbrojení Palestinci“), zatímco Izrael i jeho reakce je legitimizována naturalizací násilí ze strany Gazy. Prostředky, kterými se taková binární opozice vytvářela, považujeme za problematické proto, že jednak redukuje komplexnost celého konfliktu i jeho dějinných podmínek, jednak znesnadňuje veřejnou diskuzi o konfliktu, protože demonizují Palestince. Jejich požadavky i utrpení delegitimizují. Doporučujeme tedy zaměřit se na hlubší, více komplexní, analytickou a diferencovanou prezentaci konfliktu, která jej nebude vytrhávat z dějinného kontextu a upozadovat utrpení palestinských civilistů.

5. Jen minimální přítomnost osobních příběhů Palestinců, ilustrativní používání jejich výpovědí a rámování jejich výpovědí jako „hlasu z ulice“, včetně používání věcného jazyka a způsobu reprezentace (např. *Události* 8. 10., 14. 10. či 22. 10.) anebo naopak jejich prezentace ve výrazném afektu – hněvu (*Události* 18. 10. či 13. 10.) oproti empatické reprezentaci izraelských obětí, posiluje dehumanizaci palestinských civilistů. Doporučujeme proto větší prostor věnovat osobním příběhům lidí z Gazy, Palestinců v Evropě, ale i ukazovat různé motivace a záměry aktivistů podporujících potřeby lidí žijících v Palestině. Jejich příběhy by měly být konkrétní, individualizované a otevírat kontext spíše než pouze ilustrovat tvrzení novinářů.